

黑牙·兰阿洪诺夫
(Хия·Даахунов),
中亚回族,祖籍中国
陕西人。1930年12
月29日出生于哈萨
克斯坦江布尔州库
尔达伊县马三成东
干乡庄(营盘)。从
小失去双亲,12岁辍

学,抚养年幼的弟妹。X·兰阿洪诺夫天资聪慧,善于学习。24岁起在《十月的旗》上发表诗歌。1972年吉尔吉斯国家出版社出版了他的第一本诗作《幸福》,接着1983年出版了《歌唱故乡》,1991年出版了《早晨,你好!》,1998年出版了《金黄秋天》和《回族民人的口歌儿带口溜儿》等。X·兰阿洪诺夫一生从未离开过故乡,也没有脱离过劳动。他是中亚回族中的一位优秀的业余诗人。现在他担任营盘乡庄村史馆馆长,并继续从事业余创作及民间文学整理工作。

编译者和黑牙·兰阿洪诺夫在哈萨
克斯坦“营盘”东干乡庄的合影

中亚回族的口歌和口溜儿

ЖУН Я ХУЭЙ ЗҮ ДИ КУ ГӨ ХӨ КУ ЛЮР

[哈萨克斯坦]

黑牙·兰阿洪诺夫 辑录

林涛 编译

西北第二民族学院学术文库

主 任: 谢玉杰

副 主 任: 任维桢

人文社科卷委员: 何兆吉 张学东 冯玉涛

张建人 丁明俊 高桂莲

张 静 朱为鸿 孙立人

任振江

执 行 委 员: 何兆吉 张尔晶

香港教育出版社

書 名：《中亞回族的口歌和口溜兒》
出 版 社：香港教育出版社
社 長：古廣祥
輯 錄：【哈薩克斯坦】黑牙·蘭阿洪諾夫
編 譯：林 濤
特約編輯：張鍾和
封面設計：姜潤梅

社 址：香港元朗青山道 99-109 號元朗貿易中心 24 字樓
電 話：00852 - 24750383
傳 真：00852 - 24751168
電子信箱：ku@hktmc.com
網 址：www.hktmc.com
國際書號：ISBN 962 - 8753 - 81 - 9
印 刷：寧夏精捷彩色印務有限公司
印 張：6. 5
開 本：大 32 開
字 數：160 千字
版 次：2004 年 9 月第一版第一次印刷
印 數：1 - 1000 冊
定 價：25 元港幣

本書已向香港政府注册 版權所有 翻印必究

Хия Лаахунов либян жи жү хуа

Ба жыгэ фу ниму дансы нянли, яндин нафу шули жыгэ кугэр дэ кулирди, ю да щинжинди, бу жё щин щянди Хия Лаахуновни. Суйжан та шонли суйфули еба, тади щинжин да, бу салан, щинэ чиннён йүянди йимяр, ба жыгэ фу шуди щели вунян дуэди жызы. Жыгэ фу литу бон жер ю йичян вубый дуэ кугэр дэ кулирни. Щехади кугэр дэ кулирди йисы шын, чин - ю да. Жыгэ фу лигу на ганьсү дэ шанци хуа шуди щехади. Ба заму хуэйзү жын бонжер ду вондэди, зүзү - быйбий фэхади кугэр дэ кулир та ду шуди щешон, жё вонху чиди хубый нянни. Тади вонщёнсы ба чиннён йүян бэ жё чиннянму вондэ, ба хуэйзү жынди шын хуа, вынхуа, лисы, кугэр литуди шыщэ дэ жэно нянди, шищүэди вон хони жыхани.

Жё щинсы нянли жыгэ жэно фуди жынму ту диха е сылёнйихарни, замуди кугэр дэ кулир литуди хуа дуэму жэно, шыщэ, дуэму фу жү.

Жё вэ фэчи, вэе шуди ще жыгэ жычян фу, та фили да щинжинли, мэ вон фи гункү. Хия Лаахунов гуон бусы шуди щели

хуэйзү Минжынди кугэр дэ кулирли, та хансы хо сьжын. Та
 щехади сьвынди мый йи хонхор, сый дансы нян зуан жынди
 щинни. Тади сьвын щеди жын хо, щюлло, хо нян, тинчи тэ вуэр,
 жүн – ён. Сьвын литуди тимусы хуэйзү жынди гуонийн гуэхуэ,
 тэнэ ложын, щёчун нён – лозы, щинэ, жүнмый гүнён дэ зохуа.

Ги нянли жьгэ фуди гуй жүн пын – юму! Чин ниму нян,
 пишпн, дансы натар мэ ще дуйдили, ги вэму ба жягуан щеди,
 дафадилэ.

А. А. Мансурова,

Хуэймин шьнйин радио гифэди диктор.

该文为黑牙·兰阿洪诺夫原著《回族民人的口歌儿带口溜儿》书中的序文，题目是“黑牙·兰阿洪诺夫里边几句话”，作者为阿·阿·曼苏洛娃。由于排版印张所限，故将译文删去，保留东干文原文。

前 言

口歌和口溜儿是中亚回族人民群众中的一种口头创作。它兼属文学和语言学两种范畴。从文学创作上说，它是中亚回族的口传文学。中亚回族文学分为口传文学和书面文学两类。口传文学包括神话、古今儿(故事)、曲子、猜话(谜语)、口歌和口溜儿等。十月革命前，中亚回族没有文字，丰富的神话、古今、曲子、猜话、口歌和口溜儿只是在群众口头上流传。东干文创制以后，口传文学引起了东方学者的注意，然而有关中亚回族的口头和书面文学方面的问题，正如 Ы·李福清指出的那样：东干民间口头创作，是东干文化中很少研究的部分。口传文学中的口歌和口溜儿的内容，反映了中亚回族对自然规律、社会事理、宗教信仰、伦理道德、家庭观念、是非善恶、生活习俗等多方面的认识和理解。具有一定的审美和教化作用。从语言学范畴上说，口歌和口溜儿是中亚回族劳动人民语言艺术的结晶。这些长期流传在人民群众口头上的通俗、简炼、易懂而又含义深刻的固定语句是熟语中的口头部分。它们生动活泼，风趣幽默，在使用中具有非常高的表现力。中亚回族的口歌和口溜儿从形式上看，主要的是谚语，除此，还有一些少量的

的歌后语、谜语和顺口溜等。

中亚回族是一个英雄的民族,他们以自己独特的语言文化、生活习俗以及神奇的历史形成引起了全世界专家学者的关注。中亚回族的社会观、生活观、是非观以及他们崇尚集体、崇尚勤劳、自强不息的精神风貌都一一反映在鲜活的口歌和口溜儿中,如:

自己不识看,埋怨世界难。 有理压倒泰山。
白米、细面,工苦在前。 巴光阴实在难,黑明不识闲。
宁叫挣死牛,不能叫打住车。 好的不长远,瞎的喧顿亚。
三人合一心,黄土变成金。 大家拾柴火焰高。

中亚的回族比较集中地分布在楚河平原和伊塞克湖周围,主要从事农业,种植蔬菜,兼营商业。口歌和口溜儿中有关农事、节令、自然规律及气象征候方面的内容比较多。如:

看牲灵种地,一本十利。 节气不饶人。
四月八,乱点瓜。 五月的蒜,在泥里头站。
沙枣花,呛鼻子,收哩谷子种糜子。
麦倒翻,吃白面;谷倒翻,连根烂。
早晨拉哩雾,后晌晒死兔。 早烧没好天,后烧嫁老汉。
东虹日头,西虹雨,南虹出来下白雨。
么卯山上戴哩帽,长工伙计快睡觉。
云里的儿头,窑婆子的指头。 春雨贵似油,黑霜瘦死牛。

中亚回族有着曲折的经历,丰富的生活、生产、斗争等方面的社会实践经验,这些经验反映在口歌和口溜儿中,通过群众的互相转述,起到了很好的传播和启迪的作用。如:

活到老,一切经不了。 一窍不得,少挣几百。
娃娃不宜惯,老汉不宜劝。 兵败如山倒,水尽把鱼捉。

贼没脏,硬似钢。 零打油,总称盐。
一天存一把,十年买个马。 有病早治,方保无事。

中亚回族喜欢和睦、热闹的大家庭,重亲情,反对近亲结婚,有娶小的习惯。婚俗中通常保留着我国晚清时期的传统,这在口歌和口溜儿中也得到了很好的反映。如:

家呢有个三种宝,鸡儿叫,狗咬,娃娃儿吵。
无事调唆分家没下场,大锅呢的饭有味吃的香。
早养儿,早得济,早娶媳妇早着气。
亲上不能结亲,亲上结亲,剁断筋。
一家的女儿百家问,抄花子过来捣一棍。
天上的月亮圆坨坨,娶下的媳妇像婆婆。
骑驴的腿不闲,娶两个婆也的嘴不闲。
头一房当墙,第二房当娘,第三房搭个板板儿供养。

中亚回族在一百二十多年前,离乡去国,进入中亚,经受了許多痛苦和折磨,也亲手创建起了自己美好幸福的生活。他们相信命相、运气和洪福,但更相信人定胜天,勤劳致富。口歌和口溜儿中这样写道:

清水打的磨转呢,想起幼年肉颤呢。
一年盼的一年富,年年穿的没裆裤。
富汉的财贝多,穷汉的眼泪多。
吃的萝卜就的雪,肚里的难过给谁说。
羊肉膻气,牛肉顽,想吃个鸡肉没有钱。
人穷一张纸,咳嗽弹出屎。
运气命大跟前坐,无运命小跟前过。
时不来,运不通,担上个扁担学营生。

鸿运到哩家，扁担开了花。

诸葛亮能掐会算，不迭司马的洪福遮天。

银钱是英雄身上的垢甲，是多会有命能挣下。

把运气霎当本事的使。

中亚回族的口歌和口溜儿里也保留了一部分旧的谚语和俗语，它们表达了中亚回族群众对封建老财和宗教上层人物的不满和反抗，如：

富汉思量攒下的黄金，穷汉思量眼面的光阴。

穷人把命送，富汉把钱挣。

富汉凭的穷汉的汗，穷汉凭的自己的汗。

天越冷，风越紧，人越有，心越狠。

长工活，慢慢磨，干的多哩滑不着。

城上的老多吃肥肉，乡呢的老多把苦受。

阿訇吃瞎汉，容里容易，瞎汉吃阿訇难里难气。

你听阿訇的念，筐听他的干。

阿訇为银财，把自己卖。

中亚回族口歌儿和口溜儿里的歇后语、谜语和顺口溜儿，或用谜面与谜底相联的办法，或巧妙运用双关的修辞手法，或用语句的韵脚相谐来表述自己身边的趣闻琐事及久远的历史传说，幽默、风趣、热闹，意味昂然，增加了游艺性，从而使口歌和口溜儿更加生动，如：

灰尘落到豆腐上，吹去不敢吹，打去不敢打。

指屁吹灯，挣的嘴脸无情。

老鼠跌到面瓮里，一阵欢喜一阵愁。

哈巴狗上坟堆，不知它的高低。

三张纸糊哩个驴头，好大的面子。

三个钱的花椒，买哩个窠。

在老虎背子上爬的呢，谁敢逗。

(以上是歇后语)

是话不是花，提起撂不下。

羊碎尾巴大，进房盛不下。

见哩面是六月，不见面是腊月。

(以上是谜语)

一进门，使眼轮，先观锅灶，后观人，

小女儿说话不多论，巧媳妇和面不沾盆。

买房买邻家，遇上个好邻家，又披红，又插花。

遇上个瞎邻家，打哩狗，骂娃娃。

想当个满拉多能够，红皮馍馍夹的肉。

只发胀，永不瘦，坐车步行不跑路。

念开克塔布打不住，明天讲开，嘴不住。

一斗麦磨哩二斗面，拿回家里胡盘蒜，

老爷爷，打搅团，老奶奶，揪面片，

帐户上门踢毛蛋。……

命苦的王宝钏，出哩窑门儿拾哩帮个钱。

钱笑我来，我笑钱，钱笑我的罗裙组半片，

我笑钱来帮个钱。

(以上是顺口溜儿)

中亚回族的口歌和口溜儿,绝大部分都源于我国陕甘宁西北汉语方言,有些条目在现代汉语里已经不用,甚至失传,如“吃哩么卯的饭,跟上么卯转”,其中有关“么卯”的传说,在我国老年人中都已访问调查不到,但在中亚回族的口歌和口溜儿中频频出现。由于移入中亚的第一代回族大都是我国西北黄土高原上的农民,没有文化,不少谚语、歇后语、顺口溜及历史故事,没有用文字记载下来,只靠口耳相传,有些话语出现了残缺和讹误。残缺的如:口歌里面的“官向官,民向民。”后面还应有一句“和尚向的出家人”;打黑牛,惊黄牛。”后面还应有一句“吓的薰牛伸舌头”;“人口多了好做话。”后面还应有一句“人口少了好吃饭”;口歌儿里“妻贤夫活寿,子孝父心宽”前面还应有“国正天心顺,官清民自安”两句。有的顺口溜描述历史故事发生了讹误,如“三人结义在桃园,桃园里结义哩弟兄三。三战李布虎狼关,刘备年长把位占,关公为二张为三。”其中的“李布”应为“吕布”,“虎狼关”应为“虎牢关”。

上述的残缺和讹误是在所难免的。我国西北回民进入中亚,在比较长的历史时期里,隔断了与母语及其环境的联系。一些口耳相传的口歌和口溜儿,没有文字记载,得不到应有的规范,有些话语就会被遗忘,或者发生一些变化,或者干脆就以讹传讹。这不是也可以看作一种特殊的语言文化现象(变异文化)。我想,国内,尤其是搞西北方言或民俗研究的同仁,将这本书中的语言材料和现在陕甘宁方言文化做比较研究后,也许会得出更好的结论。

译者 2004 年 8 月 1 日

目 录

Хия Лаахунов либян жи жү хуа	(1)
前 言	(1)
一、社会	(1)
二、事理	(15)
三、农事	(33)
四、勤苦	(52)
五、人品	(72)
六、生活	(83)
七、命运	(102)
八、礼俗	(106)
九、交往	(114)
十、经验	(130)
十一、家庭	(157)
十二、其它	(175)
后 记	(197)

一、社 会

Жунжын сы шынжын。

众人是圣人。

Дажя шы цэ хуэян го。

大家拾柴火焰高。

Сан жын хуэ йи щин, хуонтү бяньчын жин。

三人合一心,黄土变成金。

Жунжынди ку, лён янди ду。

众人的口,量盐的斗。

Хэзы фанлон фи бу чин,

海子翻浪水不清,

Шыже жын дуэ щин бу дин。

世界人多心不定。

Зыжи бу шыкан, манйуан шыже нан。
自己不识看,埋怨世界难。

Шыже ду щён шынгә зун,
世界都想剩个总,
Сый бу вонщён, бусы жын。
谁不望想,不是人。

Вын гуан тиче сы, ву гуан посы ма。
文官提起事,武官跑死马。

Гуан щён гуан, мин щён мин。
官向官,民向民。

гуан гын мин бу ду,
官跟民不斗,
Нан гын нү бу ду,
男跟女不斗,
Жи гын гу бу ду。
鸡跟狗不斗。

Гуанчян маху, мә хо сы。
官前马后,没好事。

Гуан фан бу ён щян жын,
官饭不养闲人,
Щян жын бу чы гуан фан。
闲人不吃官饭。

Гуан да мин бу щю,
官打民不羞,
Нан да нү бу щю,
男打女不羞,
Дозы дади әр бу щю。
老子打的儿不羞。

Гуан пин йин, хў пин сан,
官凭印,虎凭山,
Пәнён пинди нанзыхан。
婆娘凭的男子汉。
Хў ли санлэ хан ю кә,
虎离山来还有可,
Гуан ли йинлэ мә чўр дуә。
官离印来没处儿躲。

Дон гуан зу ю ли, ли ләди бу минбый。
当官就有理,理来的不明白。

Дон гуан бупа ван, па ван донбулѐ гуан。
当官不怕晚,怕晚当不了官。

Дан щѐ ву дый го гуан зуэ,
胆小无得高官坐,
Дан да чуонди луанзы дуэ。
胆大闯的乱子多。

Дечѐн жынди зуэ жѐчэ,
刁抢人的坐轿车,
Дечѐн гуйди зуэ гуантэ。
刁抢国的坐官台。

донгэ да гуан ю миншьн,
当个大官有名声,
Мэбулѐ чян суйди мин。
买不了千岁的命。

Лунвон зэ шон, нябулѐ дищяди шэ,
龙王在上,压不了地下的蛇,
Дагуан донбучу минжынди фэ(шэту)。
大官挡不住民人的说(舌头)。

Йи жынди гуансы,
一人的官司,

Шы жынди мафан,
十人的麻烦,
Шы жынди гуансы нян дуй нян。
十人的官司年对年。

Жян гуансы - фэ сан чон,
见官司 - 说散场,
Жян хунсы - фэ чын фон。
见婚事 - 说成双。

Ю бый нянди ямын, мэ бый нянди фан жын。
有百年的衙门,没百年的犯人。

Яйи мыншон гуэ, жон та жяни зуэ,
衙役^① 门上过,让他家呢坐,
Йүн та, бу йүн та, хансыгэ лын жэхуэ。
用他,不用他,还是个冷热活。

Ёонбин йишы, йүн бин йисы。
养兵一世,用兵一时。

Гухади бин бу да жон。
雇下的兵不打仗。

① 衙役:旧时衙门里的差役。

Гу жон жын шы, жын жон мын шы。
狗仗人势,人仗门势。

Хали жяди фынхуон, бу ву йигэ жи。
下哩架的风凰,不如一个鸡。

Бый нянди хуэ зэ шы,
百年的活在世,
Сын сы бу жы найисы。
生死不知哪一时。

Хуэди сыхур нисы нын йуан,
活的时候儿你是能员,
Сыли дуэбугуэ фын йуан。
死哩躲不过坟园。

Янвон хо жян, щёгуй нан жян。
阎王好见,小鬼难见。

Хуэди хо луэжүэ,
活的好落脚,
Би куажён ходи дуэ。
比夸奖好的多。

Жын ло щин бу ло, фу ло гын бу ло。
人老心不老,树老根不老。

Да чёнди бар фаншон ха。
打枪的靶儿翻上下。

Ю чян нянди мин, мэ чян нянди жын。
有千年的名,没千年的人。

Щян щя шуди, ху ви чён,
先下手的,后为强。
Ху щя шуди зо пёён。
后下手的遭破殃。

Ю жышы тян щя жуан,
有知识天下转,
Бу жышы йитуэр зан。
无知识一坨儿站。

Южышы бу зэ жынди нян лошон,
有知识不在人的年老上,
Бу жышы вон хуэ бый суй, зэ шышон。
无知识枉活百岁,在世上。

Шонли го сан шянлэ пин тан,
上哩高山显了平滩,
Пин танни йи дуйзы бый модан,
平滩呢一堆子白牡丹,
Жошон дубушон хансы вонжан。
绕^① 上揪不上还是枉然。

Бин зэ вэ, бу ю фэ。
兵在外,不由帅。

Гэ ю гэ хон, мэ юди бу гуан хулон。
各有各行,卖油的不管货郎。

Ходи бу чонйуан, хади шүан дун-я。
好的不长远,瞎的喧顿亚^②。

Хуонхуэ бу чин, нони хун。
黄河不清,脑呢浑。

Бу па жума шя(ха) дан па жумаба。
不怕主麻^③ 下单怕主麻罢。

① 绕:看,我国西北方言。

② 顿亚:世界,阿语借词。

③ 主麻:聚礼,阿语借词。这里指“主麻拜”。

Ши фын бу шу дун фынди чи,
西风不受东风的气,
Ни гуагуэлэ, вэ гуагуэчи。
你刮过来,我刮过去。

Тян ён йи зы, дин тян гун,
天养一子,定天宫,
Жў шя йи вэ, хуэй чёнгын,
猪下一窝,毁墙根,
Жын ён йи зы, хуэ лёнцин。
人养一子,坏良心。

Гуазыр бу бо, жынди шин。
瓜子儿不饱,人的心。

Жяни пинфын-жы эрнудн чин,
家呢平顺-知儿女的情,
Гуйни да жон-шян минди ньн。
国呢打仗-显民的能。

Жын хуэ бый суй пади ё мин,
人活百岁怕的要命,
Лу хуэ чян суй сысы данжин。
鹿活千岁时时担惊。

Жын чы тўлэ тў чы жын,
人吃土来土吃人,
Тў ли мәди, тў вәди жын,
土里埋的,土外的人。

Шәдый болә, бо хуан бо,
舍得宝来,宝换宝,
Шәдый жынжү, хуан манә.
舍得珍珠,换玛瑙。

Ю чян, бян сыйун, сы ху йи чон кун。
有钱,便使用,死后一场空。

Әр бу тин, нян бу жян,
耳不听,眼不见,
Йуанли югә әрмынни,
远哩有个耳门呢,
Жинли югә нянжинни。
近哩有个眼睛呢。

Шә зуанди күлун, шә жыдо。
蛇钻的窟窿,蛇知道。

Йигә чян ёжин, бисы йинцунхан。
一个钱要紧,逼死英雄汉。

Ахун ви йинцә, ба зыжи мә。
阿訇^①为银财,把自己卖。

Бый нян бу жян ман чынди жын。
百年不见满城的人。

Жын бу цуә чын щянни,
人不错成仙呢,
Ма бу цуә чын лунни。
马不错成龙呢。

Бе нон, фә хо хуа, лю гузы бу нә ма。
憋囊,说好话,溜勾子不挨骂。

Ба вә хоби хуонфын дини йизан дын,
把我好比黄风地呢一盏灯,
Дын мели вую йигә тян ю, бә дынди жын。
灯灭哩无有一个添油,拨灯的人。
Ба ни хоби йигыр цун, бә йи цын ю йи цын。
把你好比一根儿葱,剥一层又一层。

Тян хан сан нян, вәсыди даншын хан。
天旱三年,饿死的单身汉。

① 阿訇:清真寺宗教事务主持者,波斯语借词。

Бупа са жын, данпа жи до。
不怕杀人,单怕递刀。

Бупа зый ту, данпа ки лэ。
不怕贼偷,单怕客来。

Зый лэ бу па, ки лэ ху ва。
贼来不怕,客来胡挖。

Зый ту зый, сый бу гэ сый。
贼偷贼,谁不该谁。

Хуон гу чыли ю, дуэли хи гуди ту。
黄狗吃哩油,剥哩黑狗的头。

Суангуа бу лю чин, лючин бу суан гуа。
算卦不留情,留情不算卦。

Чян нянди зыр, хуэй фэ хуа。
千年的纸儿,会说话。

Сан лён хуон ту, сан лён жин,
三两黄土,三两金,

Надо гэшон зы жын щин,
拿到街上志^①人心,
Нын щин жялэ, бу щин жын。
宁信假来,不信真。

Чю хуар бу ву щяхуар,
秋花儿不如夏花儿,
Щяхуар бу ву чохуар,
夏花儿不如秋花儿,
Жэ йи пэр, кэ йи пэр。
折一坡儿,开一坡儿。

Чёр шон ван, йи луэ йи тан。
雀儿上万,一落一滩。

Ха чёр е нын дыйгэ не гүшү。
瞎雀儿也能得个孽谷屑。

Жязы няншон чү тую, гон до чели хулу ту,
架子眼上去偷油,钢刀切哩葫芦头,
Эр ю эрди фу, нү ю нүди фу。
儿有儿的福,女有女的福。

① 志:志验。我国西北方言。

Ю жын тѣчү го чын чѣн,
有人跳出高城墙,
Бусы шын щян, зусы вон。
不是神仙,就是王。

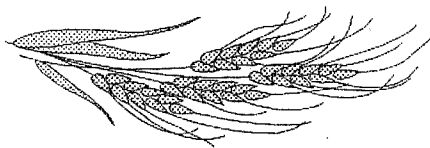
Маза бу чы сучун, дусы йищянзы жын。
蚂蚱不吃素虫,都是一县之人。

Сун - бый фу мә куәтѣ, моту лофу еер дуә。
松 - 柏树没科条,毛头柳树叶儿多。

Мату лян ма йи, зынсы ма。
马头连马尾,挣死马。

Фѣ шынни, гуй лэли。
说神呢,鬼来哩。

Фи хуә бу ло чин。
水火不留情。

二、事 理

Бу шон го сан, щянбулѣ пин ди。
不上高山,显不了平地。

Жын хуә йи шы, цо хуә йи чун。
人活一世,草活一春。

Жынжын бу кә шылѣн, жинйин бу на ду лѣн。
人人不可世量,金银不拿斗量。

Жынли фондо тә сан。
真理放倒泰山。

Ю ли фѣдо тәсан。
有理说倒泰山。

Ю ё гундо, дайгә жяндо.
有要公道,打一个颠倒。

Жён щин би ду йи ли.
将心比都一理。

Жунзы йи ян, куэма йи бяно.
君子一言,快马一鞭。

Мусы зэ жыншон, чынсы зэ гуншон.
谋事在人上,成事在工上。

Ю сы, бу ю жын.
由事,不由人。

Чён до жун жын щян.
墙倒众人掀。

Дуэ жынди ку, лён янди ду.
夺人的口,量盐的斗。

Жын вучонли - күбухуэ,
人无常^① 哩 - 哭不活,

① 无常:回族日常生活用语,即去世。

Дюли дунци - зобужуэ.
丢哩东西 - 找不着。

Тяншон ю йүн тян бу мин,
天上有云天不明,
Хуэни йү дуэ фи бу чин,
河呢鱼多水不清,
Шьшон жын дуэ щин бу тун.
世上人多心不同。

Шьнчи гончён ган чян чён.
身体刚强赶钱强。

Йимам зули - сы зэни,
伊玛目^① 走哩 - 事在呢,
Гуан дёли - шы зэни.
官调哩 - 世在呢。

Чин гуан дуан булё жявуди сы.
清官断不了家务的事。

Гын йихуэй жумар, кан йихуэй щи,
跟一回主麻儿,看一回戏,

① 伊玛目:教长,阿语借词。

Кунни лэди вуни чи。
空呢来的无呢去。

Нан жон саншы йи дуэ хуа,
男长三十一朵花,
Нү жон саншы ло дунгуа。
女长三十老冬瓜。

Ло шу жю гэбий, йигэ жин шыгэ。
老手旧胳膊, 一个顶十个。

Сьфу бу го, жёхади тучи нин ё。
师父不高, 教下的徒弟拧腰。

Чүзы шонгуэ либулэ ян,
厨子上锅离不了盐,
Ю жуан тянця либулэ чян。
游转天下离不了钱。

Мый види чьди либулэ ян,
美味的吃的离不了盐,
Тянцяди жүнзы либулэ чян。
天下的君子离不了钱。

Жонсанди мозы ги лисы бу нын дэ。
张三的帽子给李四不能戴。

Хазы тин боншын, лунзы кан зуйчун。
瞎子听梆声, 聋子看嘴唇。

Бин жын коншон зуэ, сы жын дон гэ гуэ。
病人炕上坐, 死人当街过。

Щинни мэ льнбин, бу па чы щигуа。
心呢没冷病, 不怕吃西瓜。

Жын ду ю гэ дяндян бу дони,
人都有个点点不到呢,
Мэю йигэ жинлин гуэйуди。
没有一个精灵过剩的。

Сан го хан мэ фи го, фын го хан мэ йү го。
山高还没水高, 风高还没雨高。

Дандан чон ло фи, янян бу до ту。
淡淡长流水, 酽酽^①不到头。

① 酽: 浓, 我国西北方言中把浓茶叫作“酽茶”。

Дў му чынбулѐ лин, дан сы чынбулѐ шын。
独木成不了林,单丝成不了绳。

Дў сы бусы шян, дў му бусы лин。
独丝不是线,独木不是林。

Дў му бусы фумын, йи гур сы нинбулѐ шын。
独木不是树们,一股儿丝拧不了绳。

Жын дади кулур, ню дани фын。
针大的窟窿儿,牛大的风。

Нын жѐ зынсы ню, бу нын жѐ дачу чѐ。
宁叫挣死牛,不能叫打住车。

Лю ню бусы щисы бу дуан。
老牛不死稀屎不断。

Ма бу тѐ, нанзы тѐни。
马不跳,鞍子跳呢。

Луэгуэ туэ чян, бу гу йи лян。
骆驼驮钱,不够一练。

Ёнгор чы цо шян жин щѐ。
羊羔儿吃草先尽小。

Шыгѐ ён литу югѐ цан ённи,
十个羊里头有个馋羊呢,
Шыгѐ жын литу югѐ цан жынни。
十个人里头有个馋人呢。

Жў бѐ щѐ лова хи, лова бѐ щѐ жў мѐ янсий。
猪筐^①笑老哇黑,老哇筐笑猪没颜色。

Мугу бу ѐ йи, ягу бу тѐ чѐн。
母狗不摇尾,牙狗不跳墙。

Дади язы шон жяни。
打的鸭子上架呢。

Жи бо язы бый шу кў, явар тѐ фи йичон кун。
鸡抱鸭子白受苦,鸭娃娃跳水一场空。

Жирди сузы моди нян, чыбу дуэ канбу йуан。
鸡儿的嗓子猫的眼,吃不多看不远。

① 筐:我国西北方言中“不了”的合音,同音代替字。

Мовар луэлуй, лочү тон нян。
猫娃儿落泪,老鼠淌眼。

Зу ли мор, лочү фан。
走哩猫儿,老鼠反。

Йигэ лочү хэли йигуэ тон。
一个老鼠害哩一锅汤。

Лочү ла щянба, бу жы ййба да。
老鼠拉锨把,不知尾巴大。

Шэ зуанди жүган, жежер жин。
蛇钻的竹竿,节节儿紧。

лэгуазы тэ санха, ду ё хуан йихани。
癞瓜子跳三下,都要缓一下呢。

Лэгуазы чы тьяннэ, мулигэ го。
癞瓜子吃天鹅,谋哩个高。

Дэли шонди гүян, падисы са гунян。
带哩伤的孤雁,怕的是啥弓箭。

Майичур бандо тэсанни。
蚂蚁虫儿搬倒泰山呢。

Йү чы йү, бу щинчи。
鱼吃鱼,不腥气。

Жуэ бе бу зэ фи шын чян,
捉鳖不在水深浅,
Зы ё пындо гынчян。
只要碰到跟前。

Щя дали чы йү, йү дали чы щя。
虾大哩吃鱼,鱼大哩吃虾。

Лоху бу чы жын, щин мин зэ вэ。
老虎不吃人,腥名在外。

Лоху зуйни бамо, сы жинни。
老虎嘴呢拔毛,使劲呢。

Хү сули су санни, жын сули хү зуанни。
虎瘦哩搜山呢,人瘦哩胡钻呢。

фи шын ю йүлон, тьян го ю лунвон。
水深有渔郎,天高有龙王。

Жын бу фә бу жы, муту бу зуан бу ту。
人不说不知,木头不钻不透。

Сан чы худи чин бин,
三尺厚的青冰,
Бусы йисырди льндун。
不是一时儿的冷冻。

Бупа жинзы хуон, данпа нян хуон。
不怕金子黄,单怕眼黄。

Суйжан хуон жин ви гуйжун,
虽然黄金为贵重,
Гуйбугуә жящяди жын тэпин。
贵不过家下的真太平。

Жин йин зынха шон чян ван,
金银挣下上千万,
Лин малё ни набушон йи дё лён дё чян。
临末了你拿不上一吊两吊钱。

Жьщ шин зун бу гу,
人心总不够,
Чьли вугу, щён люгү。
吃哩五谷,想六谷。

Ван жу гү вэ жон,
软肉骨外长,
Хуон жин шытуфынни цон。
黄金石头缝呢藏。

Гудү бу ли жу, фи либудё сан。
骨头不离肉,水离不掉山。

Дү му чёр, думу жуон,
独木桥儿,独木桩,
Зэ лэ йигыр пый йифон。
再来一根儿配一双。

Сун бый лин, дун, щя чон чин。
松柏林,冬,夏常青。

Фуда, гын шын, бу па гуа фын。
树大,根深,不怕刮风。

Фу до мә йинлён, жын бин мә лилён。
树倒没荫凉,人病没力量。

Шын дун го ту гуа му жун,
神墩高头挂木钟,

Чуон бущёнди, ё бу дун。
撞不响的,摇不动。

Шыхуа жунжын зы тинни。
实话众人自听呢,
Ло ён пизы ги фынни。
老羊皮子隔风呢。

Дакэ чуонзы фэ лёнхуа。
打开窗子说亮话。

Жё фэ хуа, бу фэ хуа, читур лёбуха。
叫说话,不说话,起头儿撂不下。

Фэ хуа бу лю чин,
说话不留情,
Лючин бу фэ хуа。
留情不说话。

Шёту мэ жилён,
舌头没脊梁,
Фан ли, фан мян нын шёшон。
翻里,翻面能说上。

Бу да гү, мэ ю шын,
不打鼓,没有声,
Бу фэ ту сы бу мин。
不说头事不明。

Жу йүэ чы, йүэ цан,
肉越吃,越馋,
Хуа йүэ ла, йүэ фан。
话越拉,越繁^①。

Чүнли бэ фэ фухан, лоли бэ фэ юнян。
穷哩管说富汉,老哩管说幼年。

Щинни ю я чы жынни, зуйни ю я чы жуни。
心呢有牙吃人呢,嘴呢有牙吃肉呢。

Мый щин, мый ди ган тан хи,
昧心,昧的赶炭黑,
Гундо фу ли ган щуэ бый。
公道输理赶雪白。

Мэю йигэ сан, мэ жон цоди,
没有一个山,没长草的,

① 繁:多,我国西北方言。

Мәю йигә хә мә ён йүди.

没有一个海没养鱼的。

Канбучеди мужён гә луфон.

看不起的木匠盖楼房。

Ди ту кан чян, тә ту кан лян.

低头看钱,抬头看脸。

Ган нянзы чан ю, дын бу лён.

干稔子掺油,灯不亮。

Жун зә мели, шын зә вә.

钟在庙里,声在外。

Жуонхади бушён, мөхади бу гуон.

装下的不像,磨下的不光。

Бо чүди нун, жүчүди ще.

饱处的浓,聚处的血。

Гон до суйжан куэ,

钢刀虽然快,

Сабулэ ву зуй жын.

杀不了无罪人。

Дюли зобужуэ, сыли күбужуэ.

丢哩找不着,死哩哭不活。

Шуни ву до сабулэ жын,

手呢无刀杀不了人,

Кудэр ву чян бу ву жын.

口袋儿无钱不如人。

Ю йигә зә йи, зә эрди,

有一个再一,再二的,

Мәюгә зә сан, зә сыди.

没有个再三,再四的。

Йүәлән шонлэ, лён шонлэ,

月亮上来,亮上来,

Шын шон лынли шон конлэ.

身上冷哩上炕来。

Вутә зыту, ю гә чон дуанни.

五个指头,有个长短呢。

Чян щин, худо, бу ләли кә жё.

前行,后到,不来哩可叫。

Бу фу лиди санфын жён。
不输理的三分聒。

Да хуэ юли фили, щё хуэни е юни。
大河有哩水哩,小河呢也有呢。

Йи цуанзы бу ман, бан цуанзы куонтон。
一余子^①不满,半余子唾噎。

Кудэр йижон, йуэ то йуэ гуон。
口袋儿^②一张,越掏越光。

Щё туй нобугуэ датуй。
小腿扭不过大腿。

Йигэ луэбу, лентур чени。
一个萝卜,两头儿切呢。

Гуонгун шу щин вэсы гу。
光棍手心饿死狗。

① 余子:我国西北民间烧水的用具。

② 口袋儿:装粮食或其它东西的袋子,长条形,多用毛线制成。

Йуэ ю йуэ хын, мёули шэ бын。
越有越狠,没有哩折本。

Лёдо да фу ю цэ шо。
撂倒大树有柴烧。

Кижын би фынхуон, жүжын би санчон,
客人比凤凰,主人比山场,
Кижын бу лэ, мэ зывон,
客人不来,没指望。

Жунзы де зэ ди, щёншын ву эрфын。
盅子^①跌在地,响声入耳缝。

Щёнзыр суйли бу ёжин,
箱子儿碎哩不要紧,
зыё литу жуон хуонжин。
只要里头装黄金。

Жын щуэ жын, жын бу жы,
人学人,人不知,
Тухади мэмэ гу бу чы。
吐下的馍馍狗不吃。

① 盅子:我国西北地区民间喝茶的小碗。

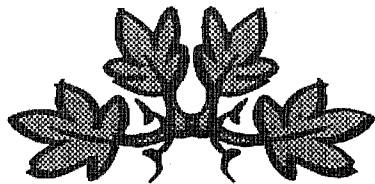
Хунхуар, либулё лю ер пый。
 红花儿, 离不了绿叶儿配。

Шо чы, дуэ хуэ чёнчү зо йүэ。
 少吃, 多喝强住找药。

Динзы дате, бу хуэй ту。
 钉子打铁, 不回头。

Лён туй сыйдо йигэ күтуйни,
 两腿塞到一个裤腿呢,
 Чебукэ。
 跷不开。

Жын иүнди жышы мэбулё,
 正用的知识买不了,
 Мэхади жышы сыбудо。
 买下的知识使不到。

三、农 事

Чян мэмэ ван мэмэ,
 千买卖万买卖,
 Бу де дини фан түкуэ。
 不迭^①地呢翻土块。

Кан сынлин, жун ди, йибын шы ли。
 看牲灵^②, 种地, 一本十利。

Жын мон жү бу мон, зован щя йичон。
 人忙主^③不忙, 早晚下一场。

Жэ сын фын, лын сын йү。
 热生风, 冷生雨。

① 不迭: 不及, 不如。

② 牲灵: 牲口, 指大家畜。

③ 主: 即“真主”, 回族穆斯林经堂语。

Зо кан дун - нан, ван кан ши - бый.

早看东 - 南, 晚看西 - 北。

Зошын лали ву, хушон сэсы тў.

早晨拉哩雾, 后晌晒死兔。

Зошын лили чю, хушон лён сусў.

早晨立哩秋, 后晌凉飕飕。

Дун гон жэту (эрту), ши гон йү,

东虹热头 (儿头), 西虹雨,

Нан гон чүлэ шя бый йү.

南虹出来下白雨。

Зо шо - бу чў мын, ван шо - ванли ву йүн.

早烧 - 不出门, 晚烧 - 万里无云。

Зо шо мэ хо тян, хушо жя лохан.

早烧没好天, 后烧嫁老汉。

Йүяр пин, йин йү чин.

月牙儿平, 阴雨晴。

Йүәр ён - йүфи гуон.

月儿仰 - 雨水广。

йүә ли мэ йүфи.

月立没雨水。

Шыву чин, йүәр луә мин.

十五晴, 月儿落明。

жю хан, ю жю йү.

久旱, 有久雨。

Фынсы йүди ту, писы сыди ту.

风是雨的头, 屁是屎的头。

Янжир фиди дили шя йүни.

燕唧儿飞的低哩下雨呢。

Лун дуә бу ши фи, эр - лун шя бый йү.

龙多不吸水, 二龙下白雨。

Хүлү бый йү сан хушон.

呼嚕白雨三后晌。

Зойү бу дуә, йитянди луәсуә.

早雨不多, 一天的啰嗦。

Щяди бый йү же лынзы,
 下的白雨跌冷子①,
 Дади линжү ги гынзы.
 打的邻居隔埂子。

Вазар йүн - сэсы жып.
 瓦渣儿云晒死人。

Фын гуа солё ди,
 风刮扫了地,
 Щя йү, йи фон ни.
 下雨,一方泥。

Ёмо саншон дэли мо,
 么卯山上戴哩帽,
 Чонгун хуэжи куэ фи жё.
 长工伙计快睡觉。

Йүн литуди эрту, ёпэзыди зыту.
 云里头的儿头,窑婆子②的指头。

① 冷子:冰雹,西北方言。

② 窑婆子:西北多指后娘。

Тян хуон ю йү, жып хуон ю бин.
 天黄有雨,人黄有病。

Йү жёди щин, фи жёди гын.
 雨浇的心,水浇的根。

Чун йү гуйсы ю, хи фон сусы ню.
 春雨贵似油,黑霜瘦死牛。

Фибутуэ чун йү, субутуэ хан фон.
 肥不过春雨,瘦不过寒霜。

Жун жуонжя кан линжя.
 种庄稼看邻家。

Чунтян жун ди бу чи щин,
 春天种地不齐心,
 Жинхуон долэ сунлё мин.
 金黄到来送了命。

Жун хуа бу же жун цэ, дэ ки бу же хуан зэ.
 种花不选种菜,待客不选还债。

Жун ди челэ зо, зү мэмэ - суан хо.
 种地起来早,做买卖 - 算好。

Ю ё жуонжя фугуй чын,
有要庄稼富贵成,
Зозор чи мё сан цогын.
早早儿起苗铲草根。

Ю ё чы щён фан, зү хуэ дуэ чүхан.
有要吃香饭,做活多出汗。

Жечи бу жо жын.
节气不饶人。

Ту жю, эр жю гуан мын би шу,
头九,二九关门闭手,
Сан жю, сы жю дунпэ ца ку,
三九,四九冻破碴口,
Ву жю, ло жю ёнпэ сэ лю,
五九,六九阳坡晒柳,
Чи жюди язы, ба жюди ян,
七九的鸭子,八九的雁,
Жою жя йи жю лихуа ман ди зу.
九九加一九犁铧满地走。

Ту жю нан, эр жю дунпэ лян.
头九暖,二九冻破脸。

Сан жю сан дунпэ жуан.
三九三,冻破砖。
Сы жю сы, дунди гэзызы.
四九四,冻的咯吱吱。
Ву жю бан лян бин сан.
五九半连冰山。
Лю жю, чи жю ёнпэ сэ лю.
六九,七九阳坡晒柳。
Жюжю башы йи чунхан фын чён ли.
九九八十一穷汉分墙立。
Лынчи бу лынли, кэсы дүзы жи.
冷去不冷哩,可是肚子饥。
Жою жя йи жю лихуа мянди зу.
九九加一九犁铧满地走。

Эрйүэни щён луй - фын гудуй,
二月呢响雷 - 坟骨堆,
Санйүэни щён луй - мый гудуй.
三月里响雷 - 麦骨堆。

Да ян бу гуэ эр йүэ эр,
大雁不过二月二,
Щё ян бу гуэ сан йүэ сан.
小雁不过三月三。

Санйүениди тохуар щён,
三月呢的桃花儿香,
Жойүениди жүхуар хуон.
九月呢的菊花儿黄。

Сыйүэ ба луан дян гуа.
四月八乱点瓜。

Вуйүениди суан, зэ ни литу зан.
五月呢的蒜, 在泥里头站。

Байүениди цо дажя лё,
八月呢的草大家燎,
Хуабужуэли бандо ко.
划不着哩扳倒烤。

Байүениди жүтэр бу ли ку,
八月呢的韭苔儿不离口,
Жюйүениди жүхуар бу ли шу.
九月呢的菊花儿不离手。

Лайүэ лаба тянчи, чон йи цаба.
腊月腊八天气, 长一嚟巴。

Сазор хуар чён бизы – шули гүзы, жун мизы.
沙枣儿花儿呛鼻子 – 收哩谷子, 种糜子。

Бу па ту фи кон, данпа эр фи лянбушон.
不怕头水渴, 单怕二水连不上。

Дамьй шон чон, бый мый хуон.
大麦上场, 百麦黄。

Жын гэ мый, ма чы цо,
人割麦, 马吃草,
Чонгун хуэжи тан фиже.
长工伙计贪睡觉。

Жун гүзы бу нын шу мизы.
种谷子不能收糜子。

Жын зади хума, вэ нюди гү,
针扎的胡麻, 卧牛的谷,
Йүмьй дини щин чэ лү.
玉麦地呢行车路。

Тян хуэ ту нан, ту бый, шушы щя йи.
天河头南, 头北, 收拾夏衣。

Тян хуэ ту дун, ту ши, шушы дун йи。
天河头东,头西,收拾冬衣。

Чун йү гуйсы ю, щяди ман ди лю。
春雨贵似油,下的满地流。
Хуадоли шё шуэсын,
滑倒哩小学生,
щёсьли йи дуй ню。
笑死哩一对牛。

Мэмэ бу ли гэгү, нуржя були ди ту。
买卖不离街头,农儿家不离地头。

Бу па хуон ди бу чын мый,
不怕荒地不成麦,
Дан па ланхан бу ли ди。
单怕懒汉不犁地。

Югэ чён жунди, мёюгэ чён шуди。
有个抢种的,没有个抢收的。

Ганзо жунхади фу, шонву бу ги йинлён。
赶早种下的树,晌午不给荫凉。
Са йигэ лан - ха йигэ нян。
撒一个懒 - 瞎一个年。

Йи дуй хуонжин, бу де йи дуй лён。
一堆黄金,不迭一堆粮。

Мый чү хидан шу йибан,
麦出黑疸^①收一半,
Мый чү хуондан лян гын лан。
麦出黄疸连根烂。

Жын чы ди йишы, ди чы жын йи ку。
人吃地一世,地吃人一口。

Вилё жынжяди ди банзы,
为了人家的地板子,
Далё зыжиди хуажянзы。
打了自己的铧尖子。

Дан ю жүнхуон, зу ю нянхуон,
但有军荒,就有年荒,
Жинхуон дабугуэ нянхуон。
军荒大不过年荒。

Вэ ё мэ ма, ё кан янсый,
若要买马,要看颜色,

① 黑疸、黄疸:小麦的一种病害。

Вә ё же ди, ё кан щинсьй。
若要借地,要看形色。

Чинмё загын, фажон йүди жин,
青苗扎根,发展雨的劲。

Жунзы мә ма ву чянди жин。
君子卖马无钱的劲。

Дун хэ яншон жун мянхуа,
东海沿上种棉花,
Ши хэ яншон ба гын за,
西海沿上把根扎,
Йи цан мә хо жонди лүжү да。
一掺没薹长的露珠大。

Дун хэ яншон йи ту ню,
东海沿上一头牛,
Ку тин линцо луй чон лю。
口停灵草泪长流。
Вишыму бу чы цо,
为什么不吃草,
кунпа долә до жян ту。
恐怕刀来刀见头。

Гун мәю вон фиди, чян мә фуйүди。
工没有枉费的,钱没富余的。

Гү ё зы жунни, әр ё зы сынни。
谷要自种呢,儿要自生呢。

Жун ди бә жун хуэган, гә фон бә гә хуэван。
种地管种河滩,盖房管盖河弯。

Жинли цэзы ди, бу па чуан хуон йи。
进哩菜籽地,不怕穿黄衣。

Мый до фан, чы бый мян,
麦倒翻,吃白面,
Гү до фан, лян гын лан。
谷倒翻,连根烂。

Щя йү ман чён, гуа фын ён чон。
下雨堰墙,刮风扬场。

че фын ён чон, че гун да лон。
借风扬场,借棍打狼。

Да хи ню, жин хуон ню。
打黑牛,惊黄牛。

Бу ню ся ву ню, сан нян вутё ню。

乳牛^① 下乳牛,三年五条牛。

Льнли йи жю, жэли нан шу。

冷哩一就,热哩难受。

Жирди дан на шы хуан,

鸡儿的蛋拿食换,

Ни мэ шылэ, вэ мэ дан。

你没食来,我没蛋。

Йи фу сыгү, ву кэ ца,

一树四股,无柯杈,

Йинян кэди сышы ба дуэ хуа。

一年开的三十八朵花。

Ю шин жун хуа, хуа бу хун,

有心种花,花不红,

Вушин жун хуа, ман йүан хун。

无心种花,满园红。

Жян ван, бу жян гуа, чо ху на чэ ла。

见蔓,不见瓜,秋后拿车拉。

① 乳牛:母牛。

Гуа дини жян зыма。

瓜地呢拣芝麻。

Зошын зэ фу, хубар ще йинлён。

早晨栽树,后半儿歇荫凉。

Чьди цунхүзы, жиди суанбянзы。

吃的葱胡子,记的蒜辫子。

Цун ла бизы, суан ла щин,

葱辣鼻子,蒜辣心,

Лазы лади мэ лёнщин,

辣子辣的没良心,

Лали чян мын, ла ху мын。

辣哩前门,辣后门。

Жили зала быйли мин,

叽哩喳啦白里明,

нян жё лүр тисы жын。

蔫叫驴儿踢死人。

щён йищир кан йи да чүн,

想一心儿看一大群,

Бохади живар зун бу чын。

抱下的鸡娃儿总不成。

Язы сыли, зуй хуэдини。
鸭子死哩，嘴活的呢。

Языди тушон йи зуэ мо,
鸭子的头上一撮毛，
та сысы жуонбан нэ。
它事事妆扮鹅。

Че зо, зү лё。
起早，做了。

Жян ню йи тэ щян,
犍牛① 一条线，
Бу ню ман ба зуан。
乳牛满坝钻。

Ма йүэ чи, йүэ данда,
马越骑，越胆大，
чэ йүэ ё йүэ хэпа。
车越吆越害怕。

Шьйүэниди тянчи варни жуан,
十月呢的天气洼儿呢转，

① 犍牛：阉割过的公牛。

Фу ту щи лян суан йигун,
梳头洗脸算一工，
Мо фонни чүлэ зу жян дын,
茅房呢出来就见灯，
Хоханзы пэе зубуха сан дун фан。
好汉子婆也做不下三顿饭。
Зошынди фан шон ву дуан,
早晨的饭晌午端，
Шонвуди фан эр ня сан,
晌午的饭二压三，
Щигуэ ма зо жир жёхуан。
洗锅抹灶鸡儿叫唤。

Жингон бу пэ вазыр пэ,
井缸不破袜子破，
Бу па ни лэди хуэйфу дуэ。
不怕你来的回数多。

Ни ба хуонхуэ канли йитё щян。
你把黄河看哩一条线。

Чеди мущян мэ пани。
掬的木椽卖耙呢。

Ба мыйжян гунгур,
把麦稽棍棍儿,
Дон жүгур жэ жүни。
当拄棍儿者拄呢。

Чи лүди шён тынни,
骑驴的想停呢,
Ган лүди бу дайин。
赶驴的不答应。

Чы нюди жу, хуэ нюди тон,
吃牛肉,喝牛的汤,
Нюпи зо бябьян, кэ да ню。
牛皮造鞭鞭,可打牛。

Ню да ю бэ нюди фани。
牛大有摆牛的法呢。

Сьбаню күнённи, лён нян мыйхи。
屎巴牛哭娘呢,两眼墨黑。

Ло ню туй чэзы зынсьли。
老牛推车子挣死哩,
Дю фу бан гын нынсьли,
柳树搬根能死哩,

Ги сан то хуэ дунсьли,
隔山讨火冻死哩,
Хуон ю гуан ла чинсьли。
黄油灌蜡清①死哩。

Хи жир хади бый жирди дан,
黑鸡儿下的白鸡儿的蛋,
Бый жир хади хи жирди дан。
白鸡儿下的黑鸡儿的蛋。
Йигэ хоханзы фубуха эршы сыгэ дан,
一个好汉子孵不下二十四个蛋,
Йигэ дан, лёнгэ сангэ дан...
一个蛋,两个三个蛋.....

① 清:油脂凝固。

四、勤 苦

Бый ми, ши мян, гункү зэ чян。
白米,细面,工苦在前。

Йищин бу ся кү, йибыйзы бу дый фу。
一心不下苦,一辈子不得富。

Жын дан шинэ гункү, цэбый бэлан шу。
人但喜爱工苦,财贝筐篮^①收。

Тяндан мэ шю жын, гундо зыжан чын。
天但没修正,工到自然成。

Зыжи бу шы ган, зы гуэ гуонийн нан。
自己不实干,只怪光阴难。

① 筐篮:用竹类编织成的圆形盛器,我国西北方言。

Ложын шякү тынгуэ ми,
老人下苦甜过蜜,
Ло ма би нан щин тян ли。
老马避难心添力。

Вава чин, нэсы жын,
娃娃勤,爱死人,
Вава лан хи жынди нян,
娃娃懒黑人的眼,
Лон кын бэзы, мэ жын гуан。
狼啃脖子,没人管。

Чинжин жын зү хуэ, бу дуэ хуа,
勤谨人做活,不躲滑,
Лан жын зү хуэ сы нё дуэ。
懒人做活屎尿多。

Бэ щё жын лоли мэ личи,
筐笑人老哩没力气,
Чиннян сыхур е гуэни。
青年时候儿也过呢。

Да лан, сы щё лан,
大懒使小懒,

Щё лан, бу дун тан,
小懒不动弹,
Чиди да лан фан бый нян。
气的大懒翻白眼。

Чы фан чы бо, зү хуэ зү лё。
吃饭吃饱,做活做了。

Хо ма бу йүн нида, хо жын йи жү хуа。
好马不用你打,好人一句话。

Хо ма йи бян, ха ма йи тян。
好马一鞭,瞎马一天。

Йүэ лё йүэ сын, йүэ зү йүэ чин。
越撂越生,越做越勤。

Канжян зү хуэ зу фажян,
看见做活就要尖^①,
Чыкэ фанли жян да ван。
吃开饭哩拣大碗。

① 尖:尖滑、尖巧,我国西北方言。

Юцин чинжин ю щин лан,
有心勤谨有心懒,
Юцин фиха бу дунтан。
有心睡下不动弹。

Чыфан жян да ван, зухуэ са ланган。
吃饭拣大碗,做活撒懒干。

Чыбо бу лё ван, зүхуэ фан бый нян。
吃饱不撂碗,做活翻白眼。

Йүэ фи йүэ лан, йүэ чы йүэ цан。
越睡越懒,越吃越馋。

Ни тин ахунди нян, бэ тин тади ган。
你听阿訇的念,筐听他的干。

Дигу, щякү ги ди ё,
低头,下苦给地要,
Бу нын жон шу ги жын ё。
不能张手给人要。

Зын йнгэ, бу же сын йнгэ。
挣一个,不迭省一个。

Дён лан жя йи чин, ни шён чин будый чин,
两懒加一勤,你想勤不得勤,
Лён чин жя йи лан, ни шён лан будый лан。
两勤加一懒,你想懒不得懒。

Йинчян, йинчянсы чинжин жынди хи хан。
银钱,银钱是勤谨人的黑汗。

Йинчянсы йиншүн шыншонди гужя,
银钱是英雄身上的垢甲^①,
Сы дуэхур ю мин нын зоха。
是多会儿有命能找下。

Ю ё донгэ ло цэдун,
有要当个老财东,
Жяни югэ жүбопын,
家呢有个聚宝盆。
Быйжыни чү эрлён,
白日呢取二两,
Хили тян сыжин。
黑哩添四斤。

① 垢甲:人身体上的污垢。

Тяншон щя йү днха хуа,
天上下雨地下滑,
Зыжи дедо зыжи па。
自己跌到自己爬。

Жүнзы ву чян, до чү нан。
君子无钱,到处难。

Жызы хо гуэ, жын нан хуэ。
日子好过,人难活。

Чьди ву ян, фи йибан,
吃的无盐,水一般,
Жүнзы ву чян гуй йибан。
君子无钱鬼一般。

Ба гуонийин шызэ нан, хи - мин бу шыщян。
巴光阴实在难,黑 - 明^①不拾闲。

Гуонийин хо щён гуа жынди до,
光阴好像刮人的刀,

① 黑明:黑夜、白天,即昼夜。

Бу цуй жын жын зы ло。
不催人人自老。

Гансы ган бу тун, фэ хуа фэ бу жын。
干事干不通,说话说不真。

Чушы бу цунмин, тэни сынди чүн。
处世不聪明,胎呢生的穷。

Чин фи дади мэ жуанни,
清水打的磨转呢,
щёнче ю нян жу жанни。
想起幼肉颤呢。

Зуйни мэ чыди, шыншон мэ дэди,
嘴呢没吃的,身上没戴的,
Фижё шыншон мэ гэди。
睡觉身上没盖的。

Йи нян панди йи нян фу,
一年盼的一年富,
Няннян чуанди мэдон кў。
年年穿的没裆裤。

Дў цэр нан жуэ, дў жыр нан хуэ。
独柴儿难着,独人儿难活。

Ма су мо чон гузы сун,
马瘦毛长沟子松,
Чүнжын фэ хуа мэ жын тин。
穷人说话没人听。

Чүн жү донгэ ву жын вын,
穷住当街无人问,
Фу жү шынсан ю йуан чин。
富住深山有远亲。

Чүнхан фэ хуа мэ жын тин,
穷汉说话没人听,
Фухан фэ хуа ю выншын。
富汉说话有问声。

Чүн жү донгэ мэ жын дин,
穷住当街没人进,
Фу жү кунсан ю миншын。
富住空山有名声。

Жын фули чинчин дуэ,
人富哩亲亲多,

Жын чүнли жонгуйди дуэ,
人穷哩掌柜的多。

Фуханди цэбий дуэ,
富汉的财贝多,
Чүнханди нянлуй дуэ,
穷汉的眼泪多。

Фухан сылён занхади хуон жин,
富汉思量攒下的黄金,
Чүнхан сылён нянмянди гуонийин。
穷汉思量眼面的光阴。

Чүн жын ба мин сун, фухан ба чян зын。
穷人把命送,富汉把钱挣。

фухан бу жы чүнжынди нан,
富汉不知穷人的难,
Чи ма бу жы буцинди нан。
骑马不知步行的难。

Фуханди ханмо, чүнханди ё。
富汉的寒毛,穷汉的腰。

Чүнхан чыбо хуанлуэ дуэ,
穷汉吃饱欢乐多,
Фухан чыбо цучон дуэ。
富汉吃饱愁怅多。

Чүнхан бон фухан,
穷汉帮富汉,
Бонгуэ саньян мэ кў чуан。
帮过三年没裤穿。

Чүнхан пый фухан,
穷汉陪富汉,
пыйди мэ кў чуан。
陪的没裤穿。

Ю чянхан гэ фон - гэ мажун,
有钱汉盖房 - 盖马圈,
Чүнхан гэ фон - гэ жинлуэбожян。
穷汉盖房 - 盖金罗宝殿。

Фухан пинди чүнханди хан,
富汉凭的穷汉的汗,
Чүнхан пинди зыжиди хан。
穷汉凭的自己的汗。

Чунхан гуан вава,
穷汉惯娃娃,

Фухан гуан луэ — ма.
富汉惯 — 骡马。

Чи ма бужыдо бушинди нан,
骑马不知道步行的难,
Ю чян бужыдо мэ чянди нан.
有钱不知道没钱的难。

Жын мэ чянли гуй йибан,
人没钱哩鬼一般,
Фан мэ янли фи йибан.
饭没盐哩水一般。

Жын ю чян лон бян гуй,
人有钱浪遍国,
Жын ву чян жяни фи.
人无钱家呢睡。

Чунхан йуншы бу чү мын,
穷汉永世不出门,
Чүли мыр гуа да фын.
出哩门儿刮大风。

Чунханди дүзы жянжян жи,
穷汉的肚子渐渐饥,
Нани та хан нын ёнгэ жи.
哪呢他还能养个鸡。

Чун сын бин, фу сын чуон.
穷生病,富生疮。

Чыбу чун, хуэбу чун,
吃不穷,喝不穷,
Жянжян будо йишы чун.
检点不到一世穷。

Чүфонни ю йү фан,
厨房呢有余饭,
Лү шон ю жи хан.
路上有饥汉。

Йибый дон гуан,
一辈当官,
шыбый да жуан.
十辈打转。

Чы жынди фан но жынди йүэ,
吃人的饭闹人的药,

Гәха жынди чян бан ма суә.

该下人的钱绊马索。

Ён жу шанчи, ню жу ван,

羊肉膻气,牛肉顽,

Щён чыгә жи жу мәю чян.

想吃个鸡肉没有钱。

Ниди чян дуә мә жын ду,

你的钱多没人逗,

Чүнжын мә чүаншы йүн бу фу.

穷人没权势永不富。

Быйён фу жонди го,

白杨树长的高,

Шыншонди шон на до дуә.

身上的伤拿刀剝。

Зу лү бә кан, зү хуә бә суан.

走路筐看,做活筐算。

Бу па бу хуэй са, дан па шүәбуха.

不怕不会啥,单怕学不下。

Жынку дуәлө зү хуә хо.

人口多了做活好。

Жынди хуа дуә, зубулө хо хуә.

人的话多,做不了好活。

Хуонхуон, монмон, зүхади хуә бу гуон.

慌慌,忙忙,做下的活不光。

Югә чүн жя, мә ю гә чүн тан.

有个穷家,没有个穷滩。

Жин жя, йин жя, бу же зыжиди чүн жя.

金家,银家,不选自己的穷家。

Жин гәло, йин гәло,

金沓兒,银沓兒,

Бу же зыжиди чүн гәло.

不选自己的穷沓兒。

Жяни ю йигә дүдүчун,

家呢有一个独独虫,

Йибыйзы бу шу чүн.

一辈子不受穷。

Лан жын бу чү мын,

懒人不出门,

Чүлө мын тян бу чин。
出了门天不晴。

Жяни вусы шян жя чүн,
家呢无事嫌家穷,
Жяни йү сы пан тэпин。
家呢遇事盼太平。

Жя фу жин йү но но хуэ,
家富进狱舜舜活,
Бу де жя чүн тэпин гуэ。
不送家穷太平过。

Жяни мэ бин жын, вэту мэ гуанцэ,
家呢没病人,外头没棺材,
Зусы да цэдун。
就是大财东。

Сы чян йүний, зын чян нан。
使钱容易,挣钱难。

Жон куди йүний, би куди нан。
张口的容易,闭口的难。

Лодэ ву нын би кў лян,
老来无能比苦脸,
Жүнзы лён да би хэ куан。
君子量大比海宽。

Бин нын жыхо, вучон нан дуэ。
病能治好,无常难躲。

Шян сыди йүний, ху сыди нан。
先死的容易,后死的难。

Жи суй жё жянфур зэ,
鸡碎^①叫件数儿在,
Жын чүн жё ён ёр зэ。
人穷叫样样儿在。

Жын пади шон шин, фу пади шон гын。
人怕的伤心,树怕的伤根。

Дынзан варни ву ю дын бу лён,
灯盏碗儿呢无油灯不亮,
Кудэрни ву чян гуй йиён。
口袋儿呢无钱鬼一样。

① 碎:小,我国陕西方言。

Шыншон чуанди суэсуэр,
 身上穿的索索儿,
 Дузы чыдн гуэгүэр.
 肚子吃的锅锅儿。
 Чунсы чүн, юли - мөчүр чын。
 穷是穷,有哩 - 没处儿盛。

Дузы вэли ги йи ку,
 肚子饿哩给一口,
 Ченчү боли ги йи ду。
 强住饱哩给一斗。

Чүн шэ мин, фу чу жин。
 穷舍命,富抽筋。

Сунли бэ чүн, чүнли бэ сун。
 崧哩筐穷,穷哩筐崧。

Фугуй ни ю чян, щё гуй ги ни туй мөпан。
 富鬼你有钱,小鬼给你推磨盘。

Чю па лэ лынхан, жын па шу жихан。
 秋怕来冷寒,人怕受饥寒。

Шин гуан кэ ку, ба жын шон,
 新官开口,把人伤,
 Чиче жю гуан ба луй тон。
 提起旧官把泪淌。

Жиньян бу шын нянсыли,
 今年不胜年时哩,
 Могэр дашон лянзыли。
 毛盖儿打上练子哩。

Чыди луэбу жюди щүэ,
 吃的萝卜就的雪,
 Дү ниди нангуэ ги сый фэ。
 肚呢的难过给谁说。

Щибуче бизыди жын,
 吸不起鼻子的人,
 Нечү бизы, мэ ю чи。
 捏住鼻子,没有气。

Ж үгуэ сан нян набудун,
 住过三年拿不动,
 Погуэ сан нян йи тэ гун。
 跑过三年一条棍。

Сарниди щифур сарни чин,
山儿呢的媳妇儿山儿呢勤,
Гуэли сарни тэ лан жин。
过哩山儿呢挑懒筋。

Жын ван жун жын ти, ма ван жун жын чи。
人软众人踢,马软众人骑。

Жын чин мэ хо сы, гу чин мэ сы чы。
人勤没好事,狗勤没屎吃。

Чыбо хуэза, йи быйзы бу щён жя。
吃饱喝嘞,一辈子不想家。

Жю бин мэ щёзы, бый йү гуэ дозы。
久病没孝子,白雨过刀子。

Дон гә цохуар чы хубә,
当个抄花儿吃糊饽,
Щя гун шуку, чү гуй вә。
下工受苦,住鬼窝。

Жын фу, щин чүн。
人富,心穷。

Жихан чү до зый。
饥寒出盗贼。

Сантян да йү, лён тян сэ вон。
三天打鱼,两天晒网。

Күди нянлуй на па туй。
哭的眼泪拿耙推。

Чонгун хуэ манмар мэ,
长工活慢慢儿磨,
Ганди дуэли хуабучуэ。
干的多哩划不着。

Жян дунци, бу жы чян。
贱东西,不值钱,
Жы чянди дунци, мэбуха чян。
值钱的东西,卖不下钱。

Шычи бади нур жялэ чи суй лон,
十七八的女儿嫁了七岁郎,
Шон кон цулэ, ха кон лю。
上炕掐来,下炕溜。
Бусы ни нён фоннэ вә,
不是你娘妨碍我,
Ни ги вә донлэ эрзычи。
你给我当了儿子去。

五、人 品

Жын нэ, жү нэ, жын бу нэ жү бу нэ。
人爱主爱, 人不爱主不爱。

Жын ю чүчүр шин, анла ю гуэгуэр лү。
人有曲曲儿心, 安拉^① 有过过儿路。

Жын гуэчи лю минни, ян гуэчи лю шыни。
人过去留名呢, 雁过去留声呢。

Щюцэ бу чү мын, бян жы тянця мин。
秀才不出门, 便知天下名。

Жүнзы панди тянця пинфын,
君子盼的天下平顺,

① 安拉: 又称“安拉乎”, 意为“真主”, 阿语借词。

Щёжын панди зыжи тэпин。
小人盼的自己太平。

Жүнзы панди дажя фу,
君子盼的大家富,
Щёжын панди йи жын фу。
小人盼的一人富。

Жүнзы гуэ лү щю чёни,
君子过路修桥呢,
Щёжын зан лү, цый чёни。
小人站路, 拆桥呢。

Жүнзы жон ви, та бу зуэ,
君子让位, 他不坐,
Щёжын бу дын ни нуэгуэ。
小人不等你挪过。

Жүнзы ву чян тянця ю до,
君子无钱天下有道,
Щёжын мэ чян, жон шу зу ё。
小人没钱, 张手就要。

Жүнзы зо жы сан тян сы, фугуй хуэ тян нян。
君子早知三年事, 富贵活天年。

Жунзы нян щё, зусы зый。

君子眼小,就是贼。

Хуэйхуэй сы йү, сантян бу ши зусы лү。

回回是鱼,三天不洗就是驴。

Са ма са дынзан, са жын са пыйбан。

啥马啥蹬盏,啥人啥陪伴。

Чынли чынгэ ёнлюлон,

成哩成个杨六郎,

Бу чын чынгэ мэ ма тон。

不成成个卖麻糖。

Чян лиди лүшон дон гуан,

千里的路上当官,

Ду вилё чы - чуан。

都为了吃 - 穿。

Хуа дади жёнжын шу бу нын。

话大的匠人手不能。

Вэ муту, дуан жёнжын。

歪木头,短匠人。

Тежён дуанли ко йи чуй,

铁匠短哩敲一锤,

Мужён дуанли щён цы зый。

木匠短哩像瓷贼。

Тежён мэ ён, суан да суан щён。

铁匠没样,现打现想。

Шонконди цэфын, ха конди чўзы。

上炕的裁缝,下炕的厨子。

Чьшонди ло дуэ чы фи жу,

城上的老多吃肥肉,

Щённиди ло дуэ ба кў шу。

乡呢的老多把苦受。

Щён донгэ манла дуэ нынгу,

想当个满拉^①多能够,

Хунпир мэмэ жяди жу。

红皮儿馍馍夹的肉。

Зы фажон йүн бу су,

只发胀永不瘦,

① 满拉:清真寺里学习宗教知识的学员,波斯语借词。

Зуә чә бущин бу полү。
 坐车步行不跑路。
 Нянкә китабу дабужү,
 念开克塔布①打不住,
 Мин чян жёнкә, зуй бу жү。
 明天讲开,嘴不住。

Ахун чы хахан йүнлийүнийи,
 阿訇吃瞎汉容里容易,
 Хахан чы ахун нанлинанчи。
 瞎汉吃阿訇难里难气。

Турфанди путо, хамиди гуа,
 吐鲁番的葡萄,哈蜜的瓜,
 Нан лүди ёнгәр йи дуә хуа。
 南路的洋杠儿②一朵花。

Цүн бин, вә яйи。
 穷兵饿衙役。

Хазы да вава, жуачү йи ха сыйиха。
 瞎子打娃娃,抓住一下是一下。

① 克塔布:穆斯林的阿文或波斯文经典。

② 洋杠儿:维吾尔族妇女或妻子,也叫“洋杠子”。

Дуди жё яба фәхуани。
 逗的叫哑巴说话呢。

Шозы бу жы зыди цуә,
 韶子①不知自的错,
 Цунмин жыдо бу ги фә。
 聪明知道不给说。

Сан жүәр нян, гуәгуәр ту,
 三角儿眼,拐拐儿头,
 Жанбушон пянийи, бу хуэй ту。
 占不上便宜,不回头。

Цохуар жүдо гүмё щин,
 抄花儿住到古庙行,
 Кәсы фон да, литу кун。
 可是房大,里头空。
 Бу шу кү щеди лён,
 不受苦歇的凉,
 Цошур дын вучон。
 抄手儿等无常。

① 韶子:神经病患者,我国西北方言。

Чян йинщун ван йинщун,
千英雄万英雄,
Вонгуэди жүнзы жү бу щин。
亡过的君子救不醒。

Мый жян жя хуэ хи ян дуэ,
麦稽架火黑烟多,
Мэмэ жынди йин - чян дуэ。
买卖人的银 - 钱多。

Хазы тинжян да йү щя,
瞎子听见大雨下,
Лунзы канжян бин гэ да。
聋子看见冰疙瘩。

Хэшон будый, чы ню жу,
和尚不得,吃牛肉,
Нюпи гүшон кэ бо чу。
牛皮鼓上可报仇。

Сы ху ма хуэже, вон жонли йигэ зуй。
事后骂伙计,枉张哩一个嘴。

Фын нана шыли эрбий чян,
冯拿拿^① 拾哩二百钱,
Зуэдо нятуэршон, шын ю го, хуа ю фан。
坐到崖坨儿上,声又高,话又繁。

Хуон чун чыли далүбянди лён,
蝗虫吃哩大路边的粮,
Жонгуйди гэбуха шуку́ жырди жон。
掌柜的该不下受苦人的帐。

Жё вэ йүгэ лян бу гуон(мазы),
叫我遇个脸不光(麻子),
Щин чон, йи чон。
心长,意长。

Бэ йү йигэ чё жүнмый,
筐遇一个俏俊美,
Хуэщинди лон。
坏心的郎。

Чы сыйди фан, гын сый жуан。
吃谁的饭,跟谁转。

① 拿拿:我国西安回民对祖母的称呼。

Чыли ёмоди фан,
吃哩么卯^①的饭,
Гыншон ёмо жуан。
跟上么卯转。

Чы сыйди фан, за сыйди гуэ,
吃谁的饭, 砸谁的锅,
Юди хан фэ та мэ цуэ。
有的还说他没错。

Чян нянди ло фу нын пынжян,
千年的老树能碰见,
Бый нянди ло жын нандый жян。
百年的老人难得见。

Жын хуэ шы нян вон,
人活十年旺,
Шын гуй бу ган чуон。
神鬼不敢撞。

Жын жон бонзы бу луэ ди,
人长膀子不落地,

① 么卯:我国旧时皇历上的神话人物。

Ма жон бонзы чянлижү。
马长膀子千里驹。

Жын жон бонзы чын шянни,
人长膀子成仙呢,
Ма жон бонзы чын лунни。
马长膀子成龙呢。

Жын пинди йишон, ма пинди нанжон。
人凭的衣裳, 马凭的鞍张。

Жын дуэ шэ дуэ, чян дуэ шы дуэ。
人多舌多, 钱多事多。

Жын ви чян хо, жын ви чян но。
人为钱好, 人为钱恼。

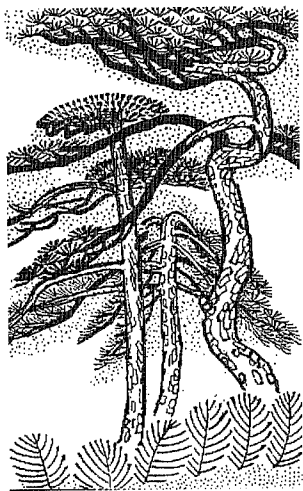
Жын жын ю хизыр, ван ван ю гэзыр。
人人有黑痣儿, 碗碗有盖子儿。

Жын пон бусы чыхади,
人胖不是吃下的,
Тэсан бусы луйхади。
泰山不是垒下的。

Жын дуэ хо зү хуэ,
人多好做活,
Жын шо хо чы фан.
人少好吃饭。

Жын ло щин бу ло,
人老心不老,
Фу ло гын бу ло.
树老根不老。

Жын щин мэ дир,
人心没底儿,
Лан тян мэ йир.
蓝天没尾儿。

六、生 活

Жын суй гуонийин, цо суй фын.
人随光阴,草随风。

Сан фи хо гэ, бинщин нан гэ.
山水好改,秉性难改。

Жын зэ нынни бу жы нын,
人在能呢不知能,
Йү зэ фили бу жы шын.
鱼在水里不知深。

Жын щин бу зү шэ тын щён,
人心不足蛇吞象,
Тан щин бу зү чы тэён.
贪心不足吃太阳。

Жын жын ни ба хо щин щён,
人人你把好心想,
Лон щин, гу фи бу жүчон。
狼心,狗肺不久长。

Жын дан зо жы йитян сы,
人但早知一天事,
Дуэйү хан нын хуэ бый нян。
多余还能活百年。

Ии жын да жин, шы жын хуэ фи。
一人打井,十人喝水。

Йи жын дунку, шы жын зуй суан。
一人动口,十人嘴酸。

Вэ ё жьди хо, хан ё жинйи зо。
若要治的好,还要经意早。

Го да чён, ликэ мын,
高打墙,里开门,
Гэр хуэди гэрди жын。
各儿活的各儿的人。

Жынди дүзы, захуэ пузы。
人的肚子,杂货铺子。

Мэ чьди, чьди бый мян,
没吃的,吃的白面,
Мэ чуанди, чуанди чу дуан,
没穿的,穿的绸缎,
Мэ хуэ цэ шоди нин цэ。
没火烧的硬柴。

Шян чы, дин зуэ, фонди сы луэтуэ。
闲吃,定坐,放的是骆驼。

Нанзыхан чы фан лонца хүйян,
男子汉吃饭狼嗑虎咽,
Нүжынму чы фан щигэр щиян。
女人们吃饭细个儿细咽。

Вава бу йи гуан, чыли мэмэ, зу ё фан。
娃娃不宜惯,吃哩馍馍,就要饭。

Йнтянди мунон ганзо хэшон эрлён,
一天的谋囊赶早喝上二两,
Йишыди мунон баншон лёнгэ пәнён。
一世的谋囊办上两个婆娘。

Йи жың чү жү чи, бу гули кә чүчи。

一人娶九妻,不够哩可娶去。

Ён әрди бә щәхуа ён нүрди,

养儿的筐笑话养女儿的,

Ён нүрди бә щәхуа ён әрди。

养女儿的筐笑话养儿的。

Ю шыгә жә нәнди, мәю йигә тынчонди。

有十个叫娘的,没有一个疼恹的。

Әр ю әрди фу, нү ю нүди фу,

儿有儿的福,女有女的福,

Бу ньн ги та жы ма ню。

不能给他支马牛。

Әр ю, нү ю, бу де хуә чуә зыю。

儿有,女有,不迭怀揣自有。

Гүнән жүнли мыйжын дуә,

姑娘俊哩媒人多,

Готян же мигуә иүнчи дуә。

糕甜接蜜果运气多。

Зый чонди гүнән бу жычян。

嘴长的姑娘不值钱。

Шыгчи шыба жың доннян,

十七十八正当年,

На йигә чиннян бу дабан?

哪一个青年不打扮?

Нүжынди туфа чон, жян шы дуан。

女人的头发长,见识短。

Нүжын ю ла жыңди щинни,

女人有拉人的心呢,

Мәю ла жыңди шу。

没有拉人的手。

Башы суй жяли йигә мә мянди,

八十岁嫁哩一个卖面的,

Мә тў сын - ён дан тў чышон。

没图生 - 养单图吃上。

Ю чян бу жы хәба ди,

有钱不置河坝地,

Нан ло бә чү нян ю ди чи。

男老筐娶年幼的妻。

Вэжын бу жы зылуиди сьён,
外人不知自内的事样,
Жя чу бу гэ вэ ён。
家丑不该外扬。

Чы са бу щён, чуан са бу гуон。
吃啥不香,穿啥不光。

Нын мэ йигэ чькуй хуэ,
宁买一个吃亏货,
Бу чы йигэ пянии зуй。
不吃一个便宜嘴。

Ман куди фан нын чьдый,
满口的饭能吃得,
Ман куди хуа фэбудый。
满口的话说不得。

Щё жяди Агун кэцар ту,
肖家的阿公咔嚓儿头,
Падо гуэни кан щи чу。
趴到锅呢看稀稠。

Жи пи, Нэ жон, язы тон,
鸡皮, 鹅掌, 鸭子汤,

Тёхуэ жуэшон ган жу щён。
调和着上赶肉香。

жюйүэниди жю щёнпэ ку,
九月呢的韭香破口,
Люйүэниди жю лү бу цу。
六月呢的韭驴不瞅。

Йитян чы бьйдун жу,
一天吃百顿肉,
Бу жегэ жу нэ жу。
不迭个肉挨肉。

Ги лён тьян нэ чы ходи,
隔两天爱吃好的,
Бу нэ чы хади。
不爱吃瞎的。

Ги лён тьян бу нэ чы хади,
隔两天不爱吃瞎的,
Нэ чы ходи。
爱吃好的。

Чьлиди зуй ван, налиди шу ван。
吃哩的嘴软, 拿哩的手软。

Сы фи пади фәфәр ё,
死水怕的勺勺儿舀，

Ни ба чыбоди дўзы бә дон жуңли。
你把吃饱的肚子管当钟哩。

Ва фу по гынни,
挖树刨根呢，
Тин хуа тин йинни。
听话听音呢。

Чү шифур гә фон, фи чянди монон。
娶媳妇儿盖房，费钱的管囊。

Йуан чин бу ву жин лин,
远亲不如近邻，
Жин лин бу де дуй мын。
近邻不送对门。

Йуан чин лади жин,
远亲拉的近，
жин чин сунлө мин。
近亲送了命。

жўди йуанли жянли щён,
住的远哩见理想，
жўди жинли на бый кон。
住的近哩拿背抗。

Бусы чёсуй фын жя мә щячон,
无事调唆分家没下场，
Да гуәниди фан ю ви чыди щён。
大锅呢的饭有味吃的香。

Бу фә бу щё, дангәли ло - шо。
不说不笑，耽搁哩老 - 少。

Нын жё нянжинни ло нун,
宁叫眼睛呢流浓，
Бә жё зуйни шучун。
管叫嘴呢受穷。

Бин жын бу жи ку,
病人不忌口，
Щянбулө дэфуди шу。
闲不了大夫的手。

Хуәли янца зу сы со,
喝哩酽茶就是骚，

Хуэли данца гуан нёпо。
喝哩淡茶灌尿脬。

Ё ма гэ шы дуанбян,
吆马哥使短鞭,
ё ню гэ лабуван。
吆牛哥拉不完。

Чьбушон зэ ляншонни,
吃不上在脸上呢,
чуанбушон зэ шыншонни。
穿不上在身上呢。:

Жяни ю чян дан лён,
家呢有千担粮,
Бу на луэбу жю ганлён。
不拿萝卜就干粮。

фи чин - йүр шян。
水清 - 鱼儿显。

Жын жинзы бу па хуэ лё。
真金子不怕火燎。

Гуонгун бу чы нянцяди куй。
光棍不吃眼下的亏。

Сан бан ю йиё, сан гу ю йи но。
三班有一鹞,三狗有一葵。

Мо ло - бу би фу, жын ло - бу щин лү。
猫老 - 不逼鼠,人老 - 不行路。

Гу нан зуй, жын нан туй。
狗暖嘴,人暖腿。

Ю чян е нын мэгэ сы ти то(тогизыма)。
有钱也能买个四蹄套(套蹄子马)。

Цыжэзы гыншон щинху(хынху) но нянни。
刺条子跟上杏户^①熬眼呢。

Ги шуди жинзы。
隔手的金子,
Бу же зэ шуди тун。
不迭在手的铜。

① 杏户:猫头鹰,我国西北方言。

Жир литуди мэмэ,
镜儿里头的馍馍,
Жошон чыбушон хансыгэ вонжан。
照上吃不上还是个枉然。

Чьши йирди бо фан,
吃哩一儿的饱饭,
Бу нын вон чян нянд жи。
不能忘前年的饥。

Зуй сунли лопэ шын фан,
嘴松哩老婆嗔烦,
Күдэ сунли жо зыйхан。
裤带松哩招贼汉。

жяни ю чян лён йин, бу дегэ мэмэ жын。
家呢有千两银,不送个买卖人。

Танни лон дуэли, гуэни жу шони。
滩呢狼多哩,锅呢肉少呢。

Чиннян чы фан хунлун куян,
青年吃饭囫圇口噍,
Ложын мэю кэ куди фан。
老人没有可口的饭。

Зуэха жюдун кэфи дуэ,
坐下丢盹磕睡多,
Тужын жынту фибужуэ。
头枕枕头睡不着。

Шэ жар диха бу яхуа,
舌尖儿底下不压话,
Лон ян диха пибуха。
廊檐底下避不下。

Хо же хо хуан, зэ же бу нан。
好借好还,再借不难。

Лакэди гун чэкэди жан,
拉开的弓扯开的箭,
Бый лан ди мэмэ хуэбу нян。
掰烂的馍馍合不严。

Маньгр да щичур дуанни。
麻绳儿打细处儿断呢。

Зый зули гуан ху мынни。
贼走哩关后门呢。

Хуа дуэли бу тян, жё дуэли бу щён。
话多哩不甜,觉多哩不香。

Быйжыни ю сыфон, хили же ю бу кудон。
白日呢游四方,黑哩借油补裤裆。

Пино то хэсан, чў хан будый ган。
皮袄套褐衫^①,出汗不得干。

Хуэйчын луэдо дуфушон,
灰尘落到豆腐上,
Чуйчи бу ган чуй, дачи бу ган да。
吹去不敢吹,打去不敢打。

Пин зыжиди йинцэ,
凭自己的银财,
Вэ ба тянжў нын мэ。
我把天主能买。

Нын жүгэ ёмо сан,
宁住个么卯山,
Бу жүгэ вихўтан。
不住个威虎滩。

① 褐衫:粗毛线制成褐子所做的衣服。

Ёмо саншон чисый чин,
么卯山上气色青,
Вихў танни сын за бин。
威虎滩呢生杂病。

Ва гон бу па жин ку пэ,
瓦缸不怕井口破,
Зьё ни лэди хуэйфу дуэ。
只要你来的回数多。

Янтун бу ли сонзы бин,
烟筒不利嗓子病,
Гэгэ бу жын мыймый созыди бин。
哥哥不认妹妹嫂子的病。

Жў чы щигуа пи, жыдо щён цуй。
猪吃西瓜皮,知道香脆。

Бый чы зор, шян хўр да。
白吃枣儿,嫌核儿大。

Са ванвар, жеди са дандар。
啥蔓蔓儿,结的啥蛋蛋儿。

Фэсы йүний, дә ки нан。
说事容易,待客难。

Тяншонди дын лёнминцин,
天上的灯亮明星,
Дижяди щин дяnguон дын。
地下的星电光灯。

Дун нан щя лёнди хуэлун дан。
冬暖夏凉的火笼蛋。

Хэшон эр лён, лэ банжин。
喝上二两,来半斤。

Мо дуэ, жушо。
毛多,肉少。

жо мо, хуа ху。
照猫,画虎。

Хуэйди бу нан, нанди бу хуэй。
会的不难,难的不会。

Ха мор дәлигэ сы лочу。
瞎猫儿逮哩个死老鼠。

Мәю конди, мә шон ха。
没有炕的,没上下。

Хуэй тан, бу хуэй тан,
会弹,不会弹,
Нашон зу дин щян。
拿上就定弦。

Нын жё чүн нан ю зыжя,
宁叫穷难由自家,
Бә жё фугуй ю жынжя。
管叫富贵由人家。

Лю пый хун, нэсы жын。
绿配红,爱死人。

Ба шэчур вичын монли。
把蛇虫儿喂成蟒哩。

Сун ки сун дуэ йуан, хан дый жэхуэй хуан。
送客送多远,还得折回还。

Ба лыйба дон суанпанди куэни。
把肋巴当算盘的磕呢。

Ни ба жонсанди мозы ги лисы дэни。
你把张三的帽子给李四戴呢。

Ту вон бый, жуэ вон нан,
头往北,脚往南,
Сышыгэ тўкуэ цади нян。
四十个土块插的严^①。

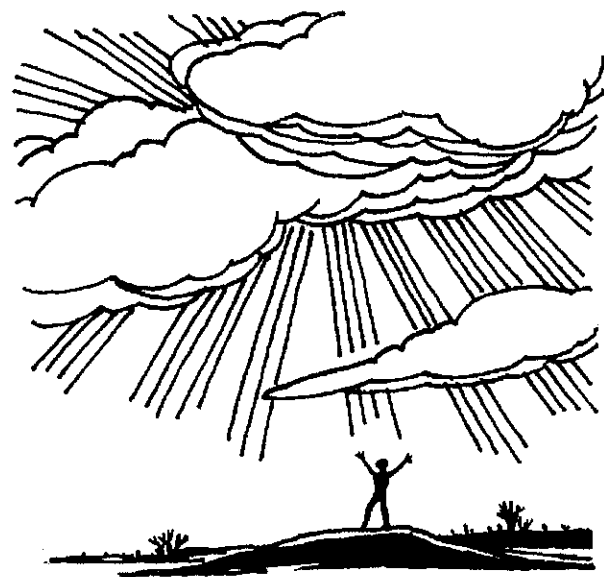
Ту ма йижон цы, э ма бон дэзы,
头马一张齿,二马绑带子,
Сан ма шонли йигэ тун гэзы。
三马上哩一个铜盖子。

Шушин есы жу, шубый есы жу。
手心也是肉,手背也是肉。

Шыгэ хуэй фэди,
十个会说的,
Бу де йигэ хуэй тинди。
不送一个会听的。

① 四十个土块插的严:中亚回民葬俗,打好坟后将埋体头朝北,脚朝南,面向西放好,用四十个土块将门砌严,上面堆成一个长条形的坟堆。

Тяншон ву йүн йү бу тун,
天上无云雨不通,
Диця ву мый жебулэ чин,
地下无媒结不了亲,
Шыгушон зэ хуа забулэ гын。
石头上栽花扎不了根。

七、命 运

Щин би тян го, мин би зы бэ.
心比天高,命比纸薄。

Щин хо мин бу хо, нани зогэ жын гундо.
心好命不好,哪呢找个真公道。

Йүнчи, минда гынчян зуэ,
运气,命大跟前坐,
Бу йүн, минщэ гынчян гуэ.
无运,命小跟前过。

Хун йүн доли жя, бяндан кэлэ хуа.
鸿运到哩家,扁担开了花。

Йүичи, гончёнсы хо фугуй, фу до ло,
运气,刚强是好富贵,富到老,

Йүичи гончён бутун, гункү жыдо ло.
运气刚强不通,工苦直到老。

Сы булэ, йүн бу тун, бу бу тади сыфи кын.
时不来,运不通,步步踏的是非坑。

Сы булэ йүн бу тун,
时不来运不通,
Даншонгэ бяндар щё йинсын.
担上个扁担儿学营生。

Жьн ву йүн, хуон жин бу фа гуон,
人无运,黄金不发光,
Йүн до йи жын, щю те фалё гуон.
运到一人,锈铁发了光。

Мандини хуон жин,
满地呢黄金,
Дьндисы мин да жьн.
等的是命大人。

Жьн зэ хунйүн дый ви жьн,
人择鸿运得维人,
До мый лэли кэ сьйүн.
倒霉来哩可使用。

Чунхан чумын йүн бу тун,
 穷汉出门运不通,
 Ю шя йу, ю гуа фын.
 又下雨,又刮风。

Хуэни фа фи да лонцэ,
 河呢发水打浪踩,
 Зохуа цымин дый хунцэ.
 造化赐命得横财。

Бу па жын ха, дан па мин ха.
 不怕人瞎,单怕命瞎。

Ма су мо чон, бу шу дун,
 马瘦毛长,不受冻,
 Жунзы ву чян йүн бу тун.
 君子无钱运不通。

Минда кисы гуан, мин щё шу мэнан.
 命大克死官,命小受磨难。

Мин чун йи жон зы, кэсу данчү сы.
 命穷一张纸,咳嗽弹出屎。

Хуар кэ, хуар луэ няннян лэ,
 花儿开,花儿落年年来,
 Жын ло бу жуан шоннян зэ,
 人老不转上年在,
 Чүли сы йүн зэ бу лэ.
 去哩时运再不来。

Нянчинди фу бу суан фу,
 年轻的福不算福,
 люлэди фу жынсы фу.
 老来的福真是福。

Нын зэ зы цун шу жяннан,
 宁在自村受艰难,
 Бу зэ вэ чын донгэ гуан.
 不在外城当个官。

Мәю йигэ хо жиннян,
 没有一个好今年,
 Хан ю йигэ хо лэнян.
 还有一个好来年。

Ба йүнчи бо дон бынсыди сы.
 把运气褫当本事的使。

八、礼 俗

Йи сын йигэ щёншү,
 一省一个乡俗,
 йи чын йигэ лийи。
 一城一个礼仪。

Жын на лийи дон шян,
 人拿礼义当先,
 Фи на ми гуэ ви цуан。
 水拿米锅为爨。

Дү фу, ё дый жышы шын,
 读书,要得知识深,
 Шүэбуха лийи бу ву жын。
 学不下礼义不如人。

Бу лон мынзыди чи,
 不浪门子的去,
 Бу жы дэ киди лийи。
 不知待客的礼仪。

Жын мэ лили, хў фэни,
 人没理哩,胡说呢,
 Лү мэ жинли хў ени。
 驴没劲哩胡曳呢。

эрзыди лийи бу до лозыди цуэ,
 儿子的礼义不到老子的错,
 Нүрди лийи бу до мучинди цуэ。
 女儿的礼义不到母亲的错。

Жын хуэди лян, фу хуэди пи。
 人活的脸,树活的皮。

Жон жын сы ли, гуэни мэ ця ми。
 让人是理,锅呢没下米。

Лицин бусы жон зэ,
 礼行不是帐债,
 Тишон гуэгуэр мэ。
 提上锅锅儿卖。

Ни бу лә, вә бу чи,
你不来,我不去,
Щифын бу шу дунфынди чи。
西风不受东风的气。

Чүмын гуан тянсьй,
出门观天色,
жин мын гуан нянсьй。
进门观眼色。

Юли бу да шон мынди ки。
有理不打上门的客。

Жүнзы дун ку, бу дун шу。
君子动口,不动手。

Чи шян фу хуә шу,
妻贤夫活寿,
Зы щё фу щин куан。
子孝父心宽。

Чын шу бу да лицин жын,
伸手不打礼行人,
Чу ку бу ма лонян жын。
出口不骂老年人。

Чы ми бо вон жунгү жырди чин,
吃米羹忘神谷人儿的情,
Чы жи бо вон фучи жырди чин。
吃鸡羹忘福气人儿的情。

Фу мә пили кә нан хуә,
树没皮哩可难活,
Жын мә лянли кә ху фә。
人没脸哩可胡说。

Гу мә шён, чу ху чыни,
狗没像,臭狐吃呢,
Жын мә шюли, ху фәни。
人没羞哩,胡说呢。

Хуа фә гынчян, ло ба тин,
话说跟前,留八停,
Ли жан гынчян, ло ву фын。
理占跟前,留五分。

Мыйщин жон нан йи суан,
昧心帐难以算,
Худу жон хо нын бан。
糊涂帐好能办。

Йинчян ю мин, хи жын щин。
 银钱有名,黑人心。

Дозы захади шон нын жон ян,
 刀子扎下的伤能长严,
 Шэту захади шон жон бу ян。
 舌头扎下的伤长不严。

Дончян дү фу ни дида,
 当前读书你的大,
 Нячын жынчян фэ да хуа。
 念成人前说大话。

эр бу щян му чу, гу бу щян жя чүн。
 儿不嫌母丑,狗不嫌家穷。

Югэ же ми, же янди,
 有个借米,借盐的,
 Мәюгэ же зуй фэхуади。
 没有个借嘴说话的。

Чян чян бу мый, йи шы мэ зуй。
 欠钱不昧,一世没罪。

Гэ чян бу мый, йишы мэ зуй。
 该钱不昧,一世没罪。

Ха бу жы, хо бу дун。
 瞎不知,好不懂。
 Шьшон вон хуэ жын。
 世上妄活人。

Щян фэ щён, ху бэ жон。
 先说响,后管嚷。

Би хуа бу ма жын,
 比话不骂人,
 щүэ хуа бу ма жын。
 学话不骂人。

Да чуй бэ шон лян,
 打锤管伤脸,
 Ма жын бэ жедуан。
 骂人管揭短。

Вусы бу нын що чи,
 无事不能休妻,
 Юли бу да шон мынди ки。
 有理不打上门的客。

Бу жы нынчин, бу фә хо,
不知恩情,不说好,
Дәли лунзоди егу ба ни нё.
掉哩笼罩的野狗把你咬。

Хо гу хў санлин,
好狗护三邻,
Хо жын хў сан цун,
好人护三村。

Вужинди жын, мә хо жын,
五更的人,没好人,
Пян дә мозы, шүә жин жын,
偏戴帽子,走进人,
Соли ниди пир, дюли вәди жын.
臊哩你的皮儿,丢哩我的人。

Йүн жын зә чян, бу йүн жын зә ху.
用人在前,不用人在后。

Жынжын ни ба хоцин шён,
人人你把好心想,
Лон щин гу фи бу жю чон.
狼心狗肺不久长。

Гыншон хо жын шүә хо жын,
跟上好人学好人,
Гыншон ха вазы тә шын кын.
跟上瞎娃子跳深坑。

Гын хо жын бу го,
跟好人不高,
Зу шён чун тянди ган цомё.
就像春天的干草苗。

Ги шүэзышон то жанва.
给靴子上套毡袜。
Да лян мә щин сон зыжя.
打脸卖姓丧自家。

Чиннян жонни, ложын фонни.
青年长呢,老人爽呢。

Йижын зә фу бый жын ще лён.
一人栽树百人歇凉。

九、交 往

Хуэйхуэйди чин чэчэ ванди гын。

回回的亲扯扯蔓的根。

Бу то хан бали, йүэ то йүэ шын。

不掏还罢哩,越掏越深。

Чинчин югэ йүанжинни,

亲亲有个远近呢,

Пын ю югэ бэ хуни。

朋友有个薄厚呢。

Чүэзы ду югэ бэ пынони。

瘸子都有个跛朋友呢。

жяни бу чэ жын, чүмын мэ жын вын。

家呢不瞧人,出门没人问。

Сан бу жуанди лү жуанни,

山不转的路转呢,

Йүбужянди пынжяни,

遇不见的碰见呢,

Пынбу жянди йүжяни。

碰不见的遇见呢。

Бу зуди лү гуэ сан бян,

不走的路过三遍,

Бу йунди жыр йүн сан бян。

不用的人儿用三遍。

Жын тэ жё, жё тэ жын。

人抬轿,轿抬人。

Жын цу жын го, фи цу чуан го。

人挡人高,水挡船高。

Нэжү го жын, суйжан ни бу го,

爱举高人,虽然你不高,

Хобисы чунтянди чин люцо。

好比是春天的青绿草。

Ни бу лэ та бу чи,

你不来他不去,

Лён жар дуанлэ чи。
两家儿断了气。

Чони югэ жын,
朝呢有个人,
жяни зан жин - йин。
家呢攒金 - 银。

Чын ли ю йигэ жын,
城里有一人,
Чёнчү сы жин - йин。
强住使金 - 银。

Цунли ю йигэ жын,
村里有一人,
Чёнву сы жин, йин。
强如使金, 银。

Бупа жинни мэю жын,
不怕京呢没有人,
Данпа жинни мэ чү жын。
单怕京呢没出人。

Бупа чони сынха жын,
不怕朝呢生下人,

Данпа чони мэ чү жын。
单怕朝呢没出人。

Хуаршон че жин сы щё жын,
花儿上贴锦是小人,
Щүәли сун тан сы жын жүн。
雪里送炭是真君。

Жяни жинйин ю бый ду,
家呢金银有百斗,
Бу де виха хо пын - ю。
不迭维^① 下好朋 - 友。

Вихади жүнзы хў шынди бо,
维下的君子护身的宝,
Занхади йинчян мин бу ло。
攒下的银钱命不牢。

Ви жын вигэ жын йиншүн,
维人维个真英雄,
Зэ фу зэгэ сунбыйлин。
栽树栽个松柏林。

① 维:本义联结,这里是联系的意思,维人,即联系人。我国西北方言。

Вихади жүнзы сы чончин,
 维下的君子是长情,
 Зә сунбыйлин дун щя чин。
 栽松柏林冬夏青。

Ви жын - вигә жы чинди,
 维人 - 维个知情的,
 Ви гу - вигә кан мынди。
 喂狗 - 喂个看门的。

Шон ма ви жын, ха ма сыйун。
 上马维人,下马使用。

Ви жын видо ди,
 维人维到底,
 Са жын ё жян ще。
 杀人要见血。

Ви жын бә ви яйи,
 维人管维衙役,
 Ги чи бә до жын ян。
 给妻管道真言。

Ёнгә хома - пый жүнзы зан,
 养个好马 - 赔君子站,

Вигә ха жын - чўсын йибан。
 维个瞎人 - 畜牲一般。

Чё ян бу тун, жын бу дун。
 巧言不通,人不懂。

Тин хуа ё тин йинни,
 听话要听音呢,
 Фә хуа ё фә жыинни。
 说话要说真呢。

Фә хуа мё йи, тин хуа ю йи。
 说话没意,听话有意。

Хо хуа бу чўмын,
 好话不出门,
 Ха хуа йигўр фын。
 瞎话一股儿风。

Ю хуа фәги жы жын,
 有话说给知人,
 Ю фан гиги жи жын。
 有饭给给饥人。

Сан жү хо хуа нан жын щин。

三句好话暖人心。

Хуа ю йисы жун жын тин,

话有意思众人听,

Пино чуаншон ги шын фын。

皮袄穿上给身分。

Бу хуэй тин тингэ жэно。

不会听听个热闹。

Фэ хуа фи ду сабужинчи。

说话水都洒不进去。

Фэ хуа да банзыдини。

说话打绊子的呢。

Фэ хуа мэю го ди,

说话没有高低,

Фэди ю пир, мэ морди。

说的有皮儿,没毛儿的。

Фи да мэзы, диди кын,

水打沫子,滴滴坑,

Хуа мэ жызы нонлан щин。

话没刀子攥烂心。

фидяр ба шыгу дачын кын,

水点儿把石头打成坑,

Хуа мэ тянжяр чуэту щин。

话没添加儿戳透心。

Ю хуа донмян фэ, ё ма чүнни жуэ。

有话当面说,要马群呢捉。

Жын сы жын, жо сы жо,

忍是忍,饶是饶,

Жын сы хан би жо сы го。

忍事还比饶事高。

Жын чи тушон сан ба хуэ,

忍去头上三把火,

(Жо сы)хуэ чуэ са жынди до,

(饶是)怀揣杀人的刀,

Ни бу жын, та бу жо, хоцён хуэшон ба ю до。

你不忍,他不饶,好像火上把油倒。

Шон ма куйли жын,

上马亏哩人,

Ха ма мө жың вын。

下马没人问。

Фу эр жың, дачуй, мажон,

扶二人,打锤,骂仗,

Ги би лёнлинди жэнон。

隔壁两邻的热囊。

Йишон чонли ла луфи,

衣裳长哩拉露水,

шәту чонли жә сыфи。

舌头长哩说是非。

Бу па шы жың чүан,

不怕十人劝,

Дан па йи жың дян。

单怕一人垫。

Ниди бизы, тади нян,

你的鼻子,他的眼,

Гәдо щинни ба бин ван。

搁到心呢把病挽。

Ниди йи то, вәди йи до。

你的一套,我的一道。

Ляли ля хо, сали са хо。

俩哩俩好,仨哩仨好。

Санцяди мый лү, санхуди лон,

山下的麋鹿,山后的狼,

Чинлон ю нан мый лү жю,

青狼有难麋鹿救,

Мый лү ю нан лон дуэ сон。

麋鹿有难狼躲藏。

Жың ги жың бу бо нын,

人给人不报恩,

Зәшы зу сы хуә чүсын。

在世就是活畜牲。

Хо лә, хо чи, бу лә бу жуә чи。

好来,好去,不来不着气。

Ләли жешонгә ван, зули кушонгә ван。

来哩揭上个碗,走哩扣上个碗。

Нын жә чян чы куй,

宁叫钱吃亏,

Бә жә жың чы куй。

俺叫人吃亏。

Мын мэ гын, хуа мэ ба,
门没根,话没把,
Гэхэди йин чяр шобуха。
该下的银钱儿少不下。

эрви да чуй хо хо чүан,
二位打锤好好劝,
Мажон, дачуй мэ хо ян。
骂仗,打锤没好言。

Суйжан нёпо да жын бу тын,
虽然尿泡打人不疼,
Кэсы со чи нан вын。
可是臊气难闻。

Щян йиба йүанли, ла йиба жннли。
掀一把远哩,拉一把近哩。

Хосы тьянтян жинди ю,
好事天天经的有,
Гуонсы йичян бэ фын шу。
光是以前筐分手。

Чуан жын чы фан, чы йи ван,
传人吃饭,吃一碗,

Чуан жын чүчян, наншон нан。
传人出钱,难上难。

Вэ чы ни йүний, йүний。
我吃你容易,容易。

Ни чы вэ нандый, нандый。
你吃我难得,难得。

Хитучун ни бэ жю, жюхуэ же йүан чу,
黑头虫你管教,救活结冤仇。

Хитучун жюбудый,
黑头虫救不得,
Жю хуэ зу шон жынни。
救活就伤人呢。

Нын жюгэ сы чончун,
宁救个死长虫,
Бу жюгэ хитучун。
不救个黑头虫。

Тян лиди лүшон мэ йихуэй зуй,
千里的路上抹一回嘴,
Бу же жяни хуэ лёнфи。
不送家呢喝凉水。

Хо чў мын бу же дэ зэ жя。
好出门不送歹在家。

Дун до - чы ён ту,
东道 - 吃羊头,
Ши до - чы жў ту。
西道 - 吃猪头。

Шэ ши йўнйи, чин ки нан,
设席容易,请客难,
Ки би фынхон жў би сан。
客比凤凰主比山。

Йипэр лэ йи пэр чи, йипэр бу лэ дуанлэ чи。
一派儿来一派儿去,一派儿不来断了气。

Ла йи ба жинли, шян йи ба йуанли。
拉一把近哩,掀一把远哩。

Нын ю йибый шўан зэди。
宁有一百现在的。
Бу нын ё йичян лажон луйзэди。
不能要一千拉帐累债的。

Нын ги чўнжын бу йишон,
宁给穷人补衣裳,
Бу ги фухан ба нў дон。
不给富汉把奴当。

Нын вигэ хи жў мэчын чян,
宁喂个黑猪卖成钱,
Бу вигэ щё жын фан бый нян。
不维个小人翻白眼。

Ю фу тун шуни, ю хэ тун донни。
有福同受呢,有害同当呢。

Гэшон мэ ма ни кан ку,
街上买马你看口,
Жебэ дишўн бэ фын шу。
结拜弟兄篋分手。

Шу ла шу зуан йи ба,
手拉手攥一把,
Тудир мадо жўэдиха。
头顶儿抹到脚底下。

эрви жебэ чуй нан да,
二位结拜锤难打,

Сан жын йудо куэ зу ла。
三人遇到快就拉。

Чынха бэзы, хунха лян。
抻下脖子,红下脸。
Зущён гын жын дачуйни。
就像跟人打锤呢。

Ю фу - букэ чун шу,
有福 - 不可穷受,
Ю бынсы - бу кэ чуан шу。
有本事 - 不可传授。

Ю мёр, бу цу жон。
有庙儿,不愁帐。

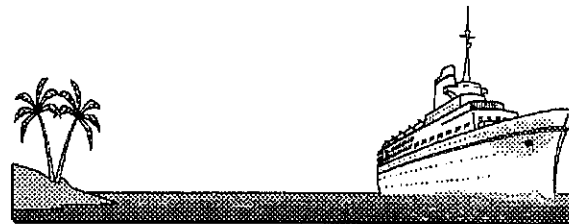
Фынчин, хо фэ хуа, щёжын бу нэ ма。
逢亲,好说话,小人不挨骂。

Чуонкуэ холи ба тын вон,
疮颗好哩把疼忘,
Цуанче фын дуй ба жын вон。
攢起坟堆把人忘。

Хуэй хуа фэли сы - жунзы,
坏话说哩是 - 君子,
Бу хуэй хуа фэли сы - щёжын。
不坏话说哩是 - 小人。

Хуан жон ё хынни,
还帐要狠呢,
Ла жон ё жынни。
拉帐要忍呢。

Хуонмон бу жянлү,
慌忙不拣路,
Щян жын зы жян лү,
闲人只拣路,
Щян жын зыжян бу пин лү。
闲人只拣不平路。

十、经 验

Хуэдо ло, йиче жинбулѐ.
活到老,一切经不了。

Йичѐ бу дый, шо зын жи бый.
一窍不得,少挣几百。

Фын бу дун фи бу щѐн.
风不动水不响。

Фу йин фынни, цэбий йин бэляни.
树迎风呢,财贝迎拜俩呢^①。

Бу тин ложынди хуа,
不听老人的话,

① 拜俩:灾难,阿语借词。

шубый зу чоха.
手背就朝下。

Бу тин ложынди ян,
不听老人的言,
Дў бин зэ мянчян.
肚病在面前。

Ложынди хуа сы гуй ян,
老人的话是贵言,
Хоцѐн бобый ву шын сан.
好像宝贝入深山。

Жын до сыжун ми, данпа мѐ жын ти.
人到事中迷,单怕没人提。

Тѐн жоди шыже лѐн,
太阳照的世界亮,
Жын цунминли жышы лѐн.
人聪明哩知识亮。

Жын чы вугу, сын бый бин.
人吃五谷,生百病。

Сын сы бу суан вынлайүэ。
生死不算闰腊月。

Лён йүэ ку ку, ли йү бин,
良药苦口,利于病,
Жун ян ни эр, ли йү щин。
忠言逆耳,利于行。

Нэ ю Нэ бо, шан ю шан бо,
恶有恶报,善有善报,
Ю ё бу бо сыхур мэ до。
有要不报时候儿没到。

Йинцүн бусы жуонхади。
英雄不是装下的。

Йинцүн сыдо жоншон,
英雄死到仗上,
Бенонзы сыдо коншон。
憋囊子死到炕上。

Нын ги хоханзы чян ма жуй дын,
宁给好汉子牵马拽蹬,
Бу ги бенонзы виму жинди。
不给憋囊子为谋定计。

Хо ханзы пади сан ба шу。
好汉子怕的三把手。

Бу па жьн ло, дан па щин ло。
不怕人老,单怕心老。

Вава бу йи гуан, лохар бу йи чуан。
娃娃不宜惯,老汉儿不宜劝。

Нан дә нү бу ду, жи дә гу бу ду。
男带女不斗,鸡带狗不斗。

Да жон бу ё гүхади бин,
打仗不要雇下的兵,
да чуй бу ли чин дицүн。
打锤不离亲弟兄。

Ю ё дицүнмуди хо,
有要弟兄们的好,
Йин зы, чяншон бо сожо。
银子,钱上耍搔扰。

Нян ло бо чү нянчинди чи,
年老耍娶年轻的妻,

Нянчинди чи бусы хо дунци。
年轻的妻不是好东西。

Жяни вусы, бэ жо сянь жын,
家呢无事, 管招闲人,
Зохуэни вусы, бэ гэ сянь цэ。
灶火呢无事, 管搁闲柴。

Мэ фон мэ линжя,
买房买邻家,
Йүшонгэ хо линжя,
遇上个好邻家,
Ю бын хун, ю ца хуа。
又披红, 又插花。
Йүшонгэ ха линжя,
遇上个瞎邻家,
Дали гу, ма вава。
打哩狗, 骂娃娃。

Шуни мэю жин гон зуан,
手呢没有金刚钻,
Бу нын лангэ пэ жяцэ。
不能拦个破家产。

Мужён жүди кэцар фон,
木匠住的咔嚓儿房,
Дэ фу шуди бйин пәнён。
大夫守的病婆娘。

Данда жын хуа дуэ, вү нюди нё дуэ。
胆大人话多, 乳牛的尿多。

Консыди жын чүэ,
渴死的人缺,
Хуэсыди жын дуэ。
喝死的人多。

Башы суй чуй суэна,
八十岁吹唢呐,
Ту до чуй хуэй кэ сыжя。
头到吹会可死价。

Бо жын бу хуан чин,
饱人不换亲,
Гуйзышу бу ди минь。
刽子手不抵命。

Мыйзы хуонли бушу тондэни,
麦子黄哩不收淌掉呢,

Нүр да бу чўжя подёни。
女儿大不出嫁跑掉呢。

Яба чы хуонлян, шә дуан фәбучү。
哑巴吃黄连,舌短说不出。

Чәхү ё чә зу, ба фан чә фончү。
车户吆车走,把翻车防住。

Ю сы бә па сы, мә сыли бә зо сы。
有事怕事,没事哩管找事。

Бин бә ву сан до,
兵败如山倒,
Фи жин ба йү жуә。
水尽把鱼捉。

Жын шян жон зыжя,
人闲长指甲,
Шин шян жон туфа。
心闲长头发。

Хуа тян, шин кү, зуй тян, шин дү。
话甜,心苦;嘴甜,心毒。

Зуйни фә хуа, лыйбани зу чи。
嘴呢说话,肋巴呢走气。

Тушонди фон шүан, жёжя бу шян。
头上的双旋,搅家不闲。

Жын нан туй, гу нан зуй。
人暖腿,狗暖嘴。

Ши шу, щидо жу, чыфан сундо ку。
洗手,洗到肘,吃饭送到口。

Чыбо ви жин, зә чы сунмин。
吃饱为定,再吃送命。

Ма бу дый е цо бу фи,
马不得夜草不肥,
Жын бу дый хунцә бу фа。
人不得横财不发。

Вә зый хо фон, жя зый нан фон。
外贼好防,家贼难防。

Жя зый нанфон, ту гуәли луфон。
家贼难防,偷过哩漏防。

Суйди сыхур ту жынни,
碎的时候儿偷针呢,
Жонда ту щинни。
长大偷心呢。

Фи янсыди, хуэй фуфиди。
水淹死的,会皂水的。

Дагуанди шу, магуандику。
打惯的手,骂惯的口。

Чумын ни вон тян,
出门你望天,
Жин мын ляншон гуан。
进门脸上观。

Жынди щинжин зэ шын шон,
人的心劲在身上,
Фуди сы хуэ зэ гыншон。
树的死活在根上。

Я тын бу суан бин, тынсы мэ жын вын。
牙疼不算病,疼死没人问。
Де йуди либулэ вигур,
钓鱼的离不了苇棍儿,

Да цэди либулэ футур。
打柴的离不了斧头儿。

Сан тян бу нян, зуй сынни,
三天不念,嘴生呢,
Сан тян бу ще, шу сынни。
三天不写,手生呢。

Хо хуасы йүэ, бу кэ дуэ фэ。
好话是药,不可多说。

Бо фан сын йү сы, жи хан чү дозый。
饱饭生余事,饥寒出盗贼。

Зый мэ зон, нинсы гон。
贼没脏,硬似钢。

Сый дуэли бу нё, жон дуэли бу цу。
虱多哩不咬,帐多哩不愁。

То чян мэ хо хуэ, суанчи е бу дуэ。
掏钱买好货,算去也不多。

Чы фан ё шонни, фэ хуа ё фонни。
吃饭要尝呢,说话要防呢。

Тян йүэ лын, фын йүэ жин。

天越冷,风越紧。

Жын йүэ ю, щин йүэ хын。

人越有,心越狠。

Жё дуэли бу жан, ми дуэли бу тян。

胶多哩不沾,蜜多哩不甜。

Жюди бу лан - щинди бу лэ。

旧的不烂 - 新的不来。

Лин да ю, зун чын ян。

零打油,总称盐。

Йитян цун йиба, шы нян мэгэ ма。

一天存一把,十年买个马。

Куди ва чү, щёди жё фи。

哭的挖渠,笑的浇水。

Ги сан вонжян йү хэ,

隔山望见御河,

Йуан фи гэбулэ кэ。

远水解不了渴。

Нянжинни гуэ быи бян,

眼睛呢过百遍,

Бу же шуни гуэ йибян。

不迭手哩过一遍。

Фэсы лотян бу ё, сьхур мэ до。

说是老天不要,时候儿没到。

Чишы сан, башы сы,

七十三,八十四,

Янвон жё ни шонлён сы。

闫王叫你商量事。

Тин хуа тин йинни,

听话听音呢,

Ва фу ба гынни,

挖树拔根呢,

Нян бу жянди, щин бу жин。

眼不见的,心不惊。

Нян гуан жьин, эр тин жя。

眼观真,耳听假。

Нын зу шылиди гуон,
宁走十里的光,
Бу зу йилиди хуон。
不走一里的荒。

Нын жё ман, бэ жё зан。
宁叫慢, 筐叫站。

Нын жё эр тин, бэ жё нян жян。
宁叫耳听, 筐叫眼见。

Нын фа зэшуди нанчун,
宁要在手的鹤鹑,
Бу фа кунжунди ёзы。
不要空中的鹞子。

Була суй фи чончин лю,
不怕碎水常勤流,
Данпа хун фи бу до ту。
单怕洪水不到头。

Бу па мэ чян сы, дан па мэ хонсы。
不怕没钱使, 单怕没行市。

Фын булэ, фу бу дун,
风不来, 树不动,
Лочү бу да кун дун。
老鼠不打空洞。

Була фи суй лодо ту,
不怕水碎流到头,
Данпа хун фи лобу жю。
单怕洪水流不久。

Нын жё шынха, бэ жё кунха。
宁叫剩下, 筐叫空下。

Ланкэди гун, чэкэди жян,
拉开的弓, 扯开的箭,
Йүнжю бу нын зан。
永久不能站。

Лён жё та йи жё, йүэ фи йүэ хо。
两觉沓一觉, 越睡越好。

Сан жянзы чуан йи, бу же ёни йи льй。
三件子穿衣, 不迭腰呢一勒。

Сан чы хуон тў ги жың шин。
三尺黄土隔人心。

Хуа литу жян хуа,
花里头拣花,
Жянлигә няң хуа。
拣哩个眼花。

Жаншонди сы гуашонди вон,
毡上的丝挂上的网,
Йүә дә йүә чон。
越带越长。

Ю чян бу мә нюди жүә,
有钱不买牛脚,
Жың чыди шо, гу чыди дуә。
人吃的少,狗吃的多。

Хуон жин, бый йин жинлән жун,
黄金,白银斤两重,
Сыху набудо фынкын。
死后拿不到坟坑。
Мә шыхуэй, жянбудый мәянди。
卖石灰,见不得卖面的。

Юли йи дун, мәюли че гун(ёди чыди)。
有哩一顿,没有哩捐棍(要的吃的)。

Дан да, ё сун, ти ма жуа зун。
胆大,腰松,骑马抓鬃。

Я тың чонни, туй тың дуанни。
牙疼长呢,腿疼短呢。

Жың жүн, шин бу жүн。
人俊,心不俊。

До хуәни туә хә, до санни да цә。
到河呢脱鞋,到山呢打柴。

Лү фали йи жү лё, ма фали бу гуә до。
驴乏哩一掬料,马乏哩不过道。

Бу жян тў, бә са йин。
不见兔,筐撒鹰。

Жи бо жи әршыи, я бо я әршы ба。
鸡抱鸡二十一,鸭抱鸭二十八。
Нә бо Нә йи йүә бу кә нуә。
鹅抱鹅一月不可挪。

Данпа н.элойин, бу бо живазы.
单怕恶老鹰,不抱鸡娃子。

Да шэ бу да ту, сан нян бо йн чу.
打蛇不打头,三年报一仇。

Лу хнэ чян нян сысы данжин.
鹿活千年时时担惊。

Луэтуэ нади машыр вон,
骆驼拿的麻绳儿网,
Гувар нади тесуэ кон.
狗娃儿拿的铁索抗。

Ню пинди жижуэ, лү пинди лян.
牛凭的脊椎,驴凭的脸。

Ма ю бели да цани,
马有膘哩打诨呢,
Жын ю чянли хуа дани.
人有钱哩话大呢。

Бупа ху сын сан жы нян,
不怕虎生三只眼,

Дан па жын чуэ лён тэ щин.
单怕人揣两条心。

Лоху бу чы докуди шы.
老虎不吃到口的食。

Бэ па лоху щя сангэ,
筐怕老虎下山坡,
Па жын ю эр щин.
怕人有二心。

Ху нэ шынсан хо цон шын.
虎爱深山好藏身。

Ён ма нян гуон шу чян,
羊马年光收钱,
Ху жю, жи шы вэ гу нян.
猴九,鸡十饿狗年。

Чиди луэтуэ, быйди гуэ,
骑的骆驼,背的锅,
Жян жын, зу датуэ.
见人,就打脱。

Быйди нюту, бу жын зон。
背的牛头,不认脏。

Лили мор лочү фан。
离哩猫儿老鼠反。

Ло мо бу би фу。
老猫不逼鼠。

Хун шәгур фансы жын。
红舌头儿翻死人。

Шу бу ду чун, чун бу нё шу。
手不逗虫,虫不咬手。

Чыбо зу фи ха, ю бый ю щифа。
吃饱就睡下,又白又细发。

Го сан дүбулэ тәнди гуон,
高山堵不了太阳的光,
Щё жын дүбулэ дажунди лён。
小人堵不了大众的亮。

Чы чы до ху, гуэди ю жу。
迟迟到后,锅底有肉。

Чян до шу, фан до ку。
钱到手,饭到口。

Чычи йүнийи, кихуачи нан。
吃去容易,克化去难。

Ёнжу бозы да гуни, зы зу мә ләди。
羊肉包子打狗呢,只走没来的。

Юбин зо жы, фонбо вусы。
有病早治,方保无事。

То бо жын, хын шон жын,
桃饱人,杏伤人,
Лизы фуця тэ сы жын。
李子树下抬死人。

Гуа дини жян гуа, жянди нян хуа。
瓜地呢拣瓜,拣的眼花。

Луэбу куэли, бу ши ни。
萝卜快哩,不洗泥。

Дюйүэниди тянди бу лын,
六月呢的天地不冷,

Дунсыди бу фон зыжын。
冻死的不防之人。

Чы фансы байүэ,
吃饭是八月,
Чуан йисы лайүэ。
穿衣是腊月。

Жоли гуа, щигуа дини зо зыма。
九里瓜,西瓜地呢找芝麻。

Люйүэни лили чо педи пе, шуди шу,
六月呢立哩秋撇的撇,收的收,
Чийүэни лили чо цы зо йи че шу。
七月呢立哩秋迟早一起收。

Чян йүанниди фи, вон ху йүанни лю。
前院呢的水,往后院呢流。

Ёнфын жё щүэ, дун бин гуэ хуэ。
扬风搅雪,冻冰过河。

Йинфын чуй хуэ жуэди вон,
迎风吹火着的旺,

Хуэшон пә ю, жуэди лён。
火上泼油,着的亮。

Фын да зандо фынтушон。
风大站到风头上。

Ги сан бу суан йүан,
隔山不算远,
Ги хуэ бу суан жин。
隔河不算近。

Кан фи щин чуан。
看水行船。

Ги хон бу чү ли。
隔行不取利。

Йи боди йихуан。
一报的一还。

Сы бу же йүанчу。
死不结冤仇。

Йи жү щё ян хэ да сы。
一句笑言害大事。

Нян ще щин бу жын。
眼斜心不正。

Йй фын чян, йи фын хуэ。
一分钱,一分货。

Нын чы щян то йику,
宁吃鲜桃一口,
Бу чы суан мыйзы йи ду。
不吃酸梅子一斗。

Нын жё хади щянди,
宁叫瞎的嫌的,
Бо жё ходи чянди。
妻叫好的欠的。

Нын жё жян йимян,
宁叫见一面,
Бэ жё тин быйбян。
管叫听百遍。

Ту чян ту хазы, чү пэе чү мазы。
偷钱偷瞎子,娶婆也娶麻子。
Хазы мэ кунди, мазы мэ сунди。
瞎子没空的,麻子没忙的。

Фа съди мэмэ бу фон кун,
发市的买卖不放空,
Зан кэди жузы бу хуэ фын。
熬开的珠子不合缝。

Жян шы, жю дунди мацёр。
箭失,久蹲的麻雀儿。

Чын шу чи, зуан шу лэ。
伸手去,攒手来。

Чончун динха пади машын。
长虫叮下怕的麻绳。

Машыр жян фи, янвон жян гуй。
麻绳儿见水,闫王见鬼。

Зыжиди жүйи, хуоншонди зыйи。
自己的主意,皇上的旨意。

Чи ма, зуэ жё, да чочуан,
骑马,坐轿,打秋船,

Чьци бу чуйди мэмэ, боди бу куди вава。
吃的不炊的馍馍,抱的不哭的娃娃。

Ю чян бэ куа фугун, ю жин бэ куа личи。
有钱筐夸富贵,有劲筐夸力气。

Лиму дин жү, туэ чян жин。
立木顶柱,驮千斤。

Зы пи чуй дын, зынди зуй лян вучин。
指屁吹灯,挣的嘴脸无情。

Кун ван бу шон ку, ман ван ня жи дү。
空碗不上口,满碗压饥肚。

Мын мэ жонзэ, щинни фонкуэ。
门没帐债,心呢爽快。

Йибу та цуэ, бый бу нянбушон。
一步踏错,百步撵不上。

Туни ю чэ, хуту ю жэ。
头呢有车,后头有辙。

Иишон, мозы жё луанли,
衣裳,帽子搅乱哩,
Хуэйхуэй ज्याли хи танли。
回回嫁哩黑炭哩。

Лочү жедо мян вынни,
老鼠跌到面瓮呢,
Йижыр хуанци, йижыр цу。
一阵儿欢喜,一阵儿愁。

Хо сы, сы йи зо, ха сы, чян бу то。
好死,死一早,瞎死,钱不掏。

Сантё лү - донжун зу。
三条路 - 当中走。

Хуа бу чун фэ, мэ фэди,
话不重说,没说的,
Чуй бу фан да, мэ дади。
锤不反打,没打的。

Мэю мэ цоди танчон,
没有没草的滩场,

Мэю мэ йүди хэ жён。
没有没鱼的海江。

Чён ли фэ хуа, чён вэ ю жын。
墙里说话,墙外有人。

Фисы жинлён, сусы пи。

肥是斤两,瘦是皮。

Фи хуэ вучин。

水火无情。

Чы лёнфыр бу кан тянчи。

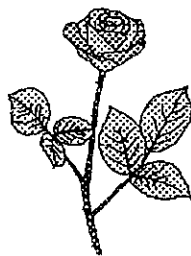
吃凉粉儿不看天气。

Сы фи ду фангэ хуэ лонни。

是非都翻个火浪呢。

Саньян дын нигэ вын лайуэ。

三年等你个闰腊月。

十一、家庭

Жәни югә санжун бо,

家呢有个三件宝,

Жир жә, гу нә, вавар цо。

鸡儿叫,狗咬,娃娃儿吵。

Цомё шу зыр, ло гынни,

草苗收籽儿,留根呢,

Жын сын жын, ло жунни。

人生人,留种呢。

Жын нә жын хо же чин。

人爱人好结亲。

Чиншон бу нын же чин,

亲上不能结亲,

Чиншон же чин, дуэдуан жин。

亲上结亲, 剁断筋。

Зо ён эр, зо дый жи,

早养儿, 早得济,

Зо чү щифур зо жуэ чи。

早娶媳妇儿早着气。

Жуэ гу эр зы, кан гу музы。

捉狗儿子, 看狗母子。

фэ щифур, куабугуэди фугуй,

说媳妇儿, 夸不过的富贵,

Чү щифур гобугуэди жяннан。

娶媳妇儿告不过的艰难。

Лён жар канди йигэ ши фу,

两家儿看的一个媳妇,

Чьбу фи поди су。

吃不肥跑的瘦。

Йи еди фучи бый е шын,

一夜的夫妻百夜深,

Бый еди фучи би хэ шын。

百夜的夫妻比海深。

Дон нянди нүр зуэди гуан,

当年的女儿坐的惯,

Дон нянди щифур шу мэнан。

当年的媳妇儿受磨难。

Ён нүр - пыйчян хуэ, бу пый йибугуэ。

养女儿 - 赔钱货, 不赔依不过。

Чингэр дищүн зэ шы жон,

亲哥儿弟兄在世嚷,

Чүли шыли ни кэ щён。

去哩世哩你可想。

Йи жяди нүр бый жар вын,

一家的女儿百家儿问,

Цохуазы гуэлэ до йи гун。

抄花子过来捣一棍。

Щифур до мынчян,

媳妇儿到门前,

Хан дый йигэ ло ню чян。

还得一个老牛牵。

Тяншонди йүэлён йуан туэгүэ,

天上的月亮圆坨坨,

Чүхади щифур щин пәпә.
娶下的媳妇儿像婆婆。

Пәпәди зуй суй, щифурди эр бын.
婆婆的嘴碎, 媳妇儿的耳背。

Ван ее, фи сунзы,
软爷爷, 睡孙子,
Щифур чычын жу дунзы.
媳妇儿吃成肉墩子。

Жя жир дабу ли, ежир ёнбу жя.
家鸡儿打不利, 野鸡儿养不家。

Е хуар тун чуон, жя бә, жын вон,
野花儿同床, 家败, 人亡,

Жя хуар сын зы ба мын кан.
家花儿生子把门看。

Холи сы щифур, бу холи сы мифыр.
好哩是媳妇儿, 不好哩是蜜蜂儿。

Хохан бу щю чи, щю чи бян сыфи.
好汉不休妻, 休妻便是非。

Ту йи фон дон чён, ди эр фон дон нён,
头一房当墙, 第二房当娘,
Ди сан фон дагә банбар гун ён.
第三房搭个板板儿供养。
(Чүсангә пәеди жын)
(娶三个婆也的人)

Йинщүн шы сы йинщүн дон,
英雄世事英雄挡,
Бенонзы шы сы ла пәнён.
憋囊子世事拉婆娘。

Жүн пәнён жә жын но,
俊婆娘惹人恼,
Чу пәнён – жяжун бо.
丑婆娘 – 家中宝。

Чи лүди туй бу щян,
骑驴的腿不闲,
цү лёнгә пәеди зуй бу щян.
娶两个婆也的嘴不闲。

Нүрсы щин, эрсы гын,
女儿是心, 儿是根,

Щифур тянхо, сы вэ жын。
媳妇儿天好,是外人。

эр нү зы йи сын, фуму бу шон щин。
儿女指一生,父母不伤心。

Ги чүчиди нүр, пэчүчиди фи。
给出去的女儿,泼出去的水。

эр дуэ, нү дуэ, чыли нён, лозы эрдуэ。
儿多,女多,吃哩娘,老子耳朵。

Щифур ё дон пэ, манмар воншон мэ,
媳妇儿要当婆,慢慢儿往上磨,
Саншы нянди щифур, мэчын пэ,
三十年的媳妇儿,磨成婆,
Холи Нэди щифур, Нэ ди пэ,
好哩我的媳妇儿,我的婆,
Бу холи дади ни сы вэ хуэ。
不好哩打的你死我活。

Хома бу би фон нанзы,
好马不备双鞍子,
Хо нүр бу жя эр ханзы。
好女儿不嫁二汉子。

Жо нүщи фабащи,
招女婿要把戏,
Жогуэ саннян бу зу,
招过三年不走,
Зусы йигэ гуа нүщи。
就是一个瓜女婿。

Ю эр бу щё, ченчү бу ё。
有儿不孝,强住不要。

Хуэди бу щё, сыли дэ хо。
活的不孝,死哩带嚎。

эр кў лозы йи шын, ди ду дун,
儿哭老子一声,地都动,
Щифур кў йи шын, лү хынхын。
媳妇儿哭一声,驴哼哼。

Йигэ нүр шу линтон,
一个女儿守灵堂,
Ди эргэ нүр чы ющён。
第二个女儿吃油香。

Йи эр, йи нү хуэ шынщян,
一儿,一女活神仙,

Бунан, әрнү щин бу ган。
无男,二女心不干。

Нан жон әршыву,
男长二十五,
Йишон ланли мә жын бу。
衣裳烂哩没人补。
Ю ё бу, хан дый әршыву。
又要补,还得二十五。

Гә нён жу гә нён тын,
各娘肉各娘疼,
Лочү шяди мо бу тын。
老鼠下的猫不疼。

Нён, лозы щин зә әр, нүшон,
娘,老子心在儿,女上,
әр, нүди щин зә шыгушон。
儿,女的心在石头上。

Жёгуәди щифур, жугуәди мян。
教过的媳妇儿,揉过的面。

Щин чү щифур, ца дон щян,
新娶媳妇儿,察当先,

Щин щян, хан дый дуә бан нян。
心闲,还得多半年。

Гуан пин бо цон, хў пин лин,
官凭宝藏,虎凭林,
Нанжын хуәди пәнёнди жын。
男人活的婆娘的人。

Йи нён сын жю жун,
一娘生九种,
Жю жун чў жю дын。
九种出九等。

Вава бу кў, нён бу нә。
娃娃不哭,娘不爱。

Хушон живар тә шон чён,
后晌鸡娃儿跳上墙,
Вавар кўди золё нён。
娃娃儿哭的找了娘。

Тәён фангуә чён, вава кў зо нён。
太阳翻过墙,娃娃哭找娘。

Зы цу сын - ён, бу цу жон。
只愁生 - 养, 不愁长。

Иитян сан да,
一天三打,
Сантян бу да, шон фон же ва。
三天不打, 上房揭瓦。

Бончүди вавар нэ дый да。
绑住的娃娃儿挨得打。

Йигыр цэ шы нан дян,
一根儿柴实难点,
Йигэ эрзы теең нан。
一个儿子调养难。

Хан бу хуэй чябуни, кэжя щён по。
还不会跨步呢, 可价想跑。

Ю жын ён, мэ жын зыжё。
有人养, 没人指教。

Нын шэ донгуанди лозы,
宁折当官的老子,

Бу шэ ёди чыди нён。
不折要的吃的娘。
фу зэ чян, зы мыннян。
父在前, 子蒙眼。

Нү сы хуэй йибан,
女死毁一半,
Нан сы лян гыр лан。
男死连根儿烂。

Ходи сыхур мэ нёнжя,
好的时候儿没娘家,
Сыху ду лэжя。
死后都来家。

Вуйи чун мэ лёнщин,
无义虫没良心,
Кэ ку шон нён щин。
开口伤娘心。

Мэ тееңди эрзы эржялён,
没调养的儿子二夹梁,
Чүли щифур вонли нён。
娶哩媳妇儿忘哩娘。

эр жялэн бу жы йуанжин,
二夹梁不知远近,
Фэ хуа бу гуан лочин。
说话不管六亲。

Мэ пәпәди щифур, мэ нәнди нүр,
没婆婆的媳妇儿,没娘的女儿,
Тян бу шу, ди бу гуан。
天不收,地不管。
Мэ мэ бу чы ца бу хә,
馍馍不吃茶不喝,
Щинжун ю хуа, нандый фә。
心中有话,难得说。

Фумуди нынчин ган хә шын,
父母的恩情赶海深,
Фумуди нынчин ган сан жун,
父母的恩情赶山重,
Фумуди нынчин фубучин,
父母的恩情数不清,
Жуа сы жуа нә цә чын жын。
抓屎抓尿才成人。

Ее го сунзы, чәнфынни зан жинзы。
爷爷搞孙子,墙缝呢攒金子。

Лотә бо чунсун, конжя мэ хуонжин。
老太抱重孙,炕夹埋黄金。

Лонә бо сунзы, чәнфынни цон жинзы。
老爱抱孙子,墙缝呢藏金子。

Нана зуәдо коншон го сунзы,
拿拿坐到炕上搞孙子,
Конян жиха цон жинзы。
炕沿底下藏金子。

Бый ги вэсын фи щинжин,
白给外甥费心劲,
Ёнхади лонвазы ба фулин。
养下的狼娃子霸树林。

Ган зы бусы жу, жыәр бусы ху。
肝子不是肉,侄儿不是后。

Лиижяди фан чыбубо。
邻家的饭吃不饱。

Нән жяди фан чыбудо ло。
娘家的饭吃不到老。

Лозы йинцун, әр хохан,
老子英雄,儿好汉,
Лозы тә цун әр мә суан.
老子挑葱儿卖蒜。

Жя сунзы жынгынзы, вә сунзы цо гынзы.
家孙子直根子,外孙子草根子。

Башы суйди лор бянцәнди шәр.
八十岁的老儿变相的小儿。

Башы суйди лор мынчан зан,
八十岁的老儿门前站,
Йи тян бу сы ё чы йи тянди фан.
一天不死要吃一天的饭。

Нүжынди фу дажяди фу,
女人的福大家的福,
Нанжынди фу йижынди фу.
男人的福一人的福。

Жын шон шы ку, чы фан луй ху.
人上十口,吃饭雷吼。

Жын шон шы ку, мафә бу ли шу.
人上十口,马勺不离手。

Чы йи ван, лән йи ван,
吃一碗,晾一碗,
Чы йи кан әрди, нян гуан сан.
吃一看二的,眼观三。

Йи жин мын, сы нян лүн,
一进门,使眼轮,
Шян гуан гуәзо, ху гуан жын,
先观锅灶,后观人,
Шә нүр фа хуа бу дуә лүн,
小女儿说话不多论,
Чә щифур хуә мян бу жан пын.
巧媳妇儿和面不沾盆。

Санжя сыко, доли гуәзо.
三家四靠,倒哩锅灶。

Жинли фонмын сы нянжин,
进哩房门使眼睛,
Йи гуан гуәзо, әр гуан жын.
一观锅灶,二观人。

Жяни ко нён, чумын ко чён。
家呢靠娘，出门靠墙。

Нын ги хо щин, бо ги хо лян。
宁给好心，委给好脸。

Суйжэ ко нён, лоли ко чён。
碎着靠娘，老哩靠墙。

Жын мян бэ куа зы нынцин,
人面管夸自能行，
Жын мян бэ куа за щечун。
人面管夸咋孝顺。

Сый мэ фуму, фэсы эр нү щечун,
谁没父母，说是儿女孝顺，
Сый мэ нүзы фэсы ганжин。
谁没女子说是干净。

Бупа жяку, данпа ди лу。
不怕加口，单怕底漏。

Йи ню лён ню гэжяр ду ю。
一牛两牛各家儿都有。

Чумын вэгу лю минни,
出门外头留名呢，
Хуэйлэ жяни са жынни。
回来家呢杀人呢。

Чинчин лүжян ганса дуэ,
亲亲路节赶啥多，
Мэю йигэ чын сыди хуэ。
没有一个成事的货。

Лозы дан жүэ, нён пый шу,
老子弹脚，娘陪手，
Зэ ён нүзы зусы гу。
再养女子就是狗。

Кэфы сы вужязы бо,
瞌睡是无价之宝，
Йүэ фи йүэ хо。
越睡越好。

Шыфынди жинлин сы санфын,
十分的精灵使三分，
Дюха чифын ги эр сун。
丢下七分给儿孙。

Шыфынди жинлин ду сы жин,
 十分的精灵都使尽,
 Дюха әр сун вубулё жын。
 丢下儿孙如不了人。

十二、其 它

Щё жын нян фу бу тан щин,
 小人念书不贪心,
 Бу жы фулуй ю хуон жин。
 不知书内有黄金。
 Зо жы фулуй ю хуон жин,
 早知书内有黄金,
 Е жо мин дын щя кў щин。
 夜照明灯下苦心。

Лён бин фабьй сэ йин тё,
 两鬓发白赛银条,
 Гў фу линнан па фын ё。
 古树临难怕风摇。
 Жяннди жин йин ю бьй ду,
 家呢的金银有百斗,

Мэбулѐ сын сыди лў йи тѐ。
买不了生死的路一条。

Нын ба ту зэ го ган гуа,
宁把头在高竿挂,
Вимин бу нын шыги та。
威名不能失给他。

Куншу тан вон бин жын бин бу цан,
空手探望病人病不缠,
Кун ку тан хуа шѐ бу ван。
空口谈话舌不弯。

Датин суйфур, зў манйүе。
打听岁数儿,做满月。

Фан чуан вазы, до чуан хэ,
反穿袜子,倒穿鞋,
Шонгэ, ха гэ по лан хэ。
上街,下街跑烂鞋。

Шонгэ по хагэ,
上街跑下街,
Поди ту мэ мозы, жүэ мэ хэ。
跑的头没帽子,脚没鞋。

Вутэ зыту чүанчүан шу,
五个指头全全手,
Сыйдо зуйни хан бу гу。
塞到嘴呢还不够。

Дозы куни фа дозы,
刀子口呢耍刀子,
Хо дади данзы。
好大的胆子。

Йи ванци сылѐн чян тѐ жи,
一晚夕思量千条计,
До лѐн мэю йигэ жунйүнди。
到亮没有一个中用的。

Ба шцо канли йигэ дан,
把羞看哩一个淡,
Линжя чы фан та дуан ван。
邻家吃饭他端碗。

Лѐн туй сый гон, зы тэ зы。
两腿塞缸,自抬自。

Сан жон зы хўлигэ лү ту,
三张纸糊哩个驴头,

Хо дади лянмян。
好大的脸面。

Йитян туй йинян, ланшон кан йунян。
一天推一年,懒上看云烟。

Данда бу хэ шцо,
胆大不害羞,
Туэди жиншын да лоху。
脱的精身打老虎。

Зузый бу мё, щисы лали йидо。
做贼不妙,稀屎拉哩一道。

Йинжыр нён йинжыр нён луй вонвон,
引针儿娘引针儿娘泪汪汪,
Вэ ба вэди йинжыр ладо машын шон,
我把我的引针儿拉到麻绳上,
Вэ бу ю зыжи нянлуй тон。
我不由自己眼泪淌。

Ба ни жүнмый хоби сын жинзы,
把你俊美好比生金子,
Шыгэ жын канжян жүгэ жын нэ,
十个人看见九个人爱,

Гэгэ жын ба щёнсыр хэ。
个个人把想思儿害。

Йи суй лён суй чин нён нэ,
一岁两岁亲娘爱,
Сан суй сы суй ли нён хуэй,
三岁四岁离娘怀,
Ву суй, лю суй же фу кан,
五岁,六岁借书看,
Чи суй вын, ба суй ву,
七岁文,八岁武,
Жю суй шон ма бан нин гун。
九岁上马扳硬弓。

Зуй да ё фын, нян да ё шынни,
嘴大要缝,眼大要神呢,
Эр да ё лунни。
耳大要聋呢。

Ю туфа, бу нын жуон тузы。
有头发,不能装秃子。

Цэ мэ ян, хуэ бу жуэ,
柴没烟,火不着,

Хуэ мэ бяньбяр бусы хуэ。
火没边边儿不是火。

Йи бэ йи жуан, бу бэ бу жуан。
一拨一转,不拨不转。

Жуэ цэ бончуй, ту дин щигуа。
脚踩棒槌,头顶西瓜。

Чон хуа дуан фэ,
长话短说,
Дуан хуа бэ фэ。
短话管说。

Жин шытушон щя данни,
精石头上下蛋呢,
Гуэ дигон зу фанни。
锅底上做饭呢。

Ю ла жынди щин,
有拉人的心,
Мәю ла жынди шу。
没有拉人的手。

Жёнжяди вэсын щинди куа,
蒋家的外甥兴的夸,
Бущин ня。
不兴压。

Шычи сынли йнгэ шыбади,
十七生哩一个十八的,
Чушы зусы йнгэ зызади。
出世就是一个纸扎的。

Жянли мянсы лойүэ,
见哩面是六月,
Бу жян мянлисы лайүэ。
不见面哩是腊月。

Лёнбухади жын, тушон дин'чин бин,
凉不下的人,头上顶青冰,
Жүэ цэ лён фи пын。
脚踩凉水盆。

Ги бый жушон сын чүни,
给白肉上生蛆呢,
Ги ган тушон да жинзыни。
给干头上打钉子呢。

Ю ё хо, да дэ шё.
有要好,大带小。

Жын сы те, фан сы гон.
人是铁,饭是钢。

Зы ла гун, бу чэ жян.
只拉弓,不扯箭。

Зули чян гуан, шён чян гуан.
走哩前官,想前官。

Хузышон жанлигэ мыйщён,
胡子上沾哩个麦香,
Вынди шён чыбушон.
闻的香吃不上。

Лэгуазы пан жон йизуйя,
癩瓜子盼长一嘴牙,
Ши чончун, бочужя.
细长虫,报仇家。

Зущён лочу чужя нурни,
就像老鼠出嫁女儿呢,

Чичи чүчү.
喊喊憊憊。

Майи башон нюгэли,
蚂蚁趴在牛角哩,
хан дон шонли гosanли.
还当上哩高山哩。

Чян пади лоху, ху пади лон.
前怕的老虎,后怕的狼。

Жынсы лю ту цонйин,
真是绿头苍蝇,
Ги бый жушон сын чүни.
给白肉上生蛆呢。

Ён суй, йиба да,
羊碎,尾巴大,
Жин фон чынбуха.
进房盛不下。

Йи вэ шён йи вэ,
一窝像一窝,
Вукун ба мон жуэ, лому зуан ню гэ.
蜈蚣把忙着,柳木钻牛角。

Хаба гувар шон фын дуй,
哈巴狗娃儿上坟堆,
Бу жы тади го - ди。
不知它的高 - 低。

Зуй мэ вэни, щүэ йин жёхуанни。
嘴没歪呢, 学鹰叫唤呢。

Зэ лоху быйзышон падини, сый ган ду。
在老虎背子上爬的呢, 谁敢逗。

Дынди жё хур жёминни。
等的叫猴儿叫鸣呢。

Цумынди жыр, зэ мын быйхуни。
出门的人儿, 在门背后呢。

Чуан йи бо чуан хуэзы,
穿衣套穿褂子,
Чи ма бо чи луэзы,
骑马套骑骡子,
Ви жын бо ви цуэзы。
维人套维矧子。

Цанли бярдн хуэзы,
缠哩边儿的褂子,
Бянли щинди луэзы,
变哩性的骡子,
фанли лянди цуэзы。
翻哩脸的矧子。

Зу ма, тун дын,
走马, 铜蹬,
Суэщянди лянзы мый жин。
锁线的练子美尽。

Санжүэр сы луфон,
山脚儿是楼房,
Гэ дэр туэ йишон。
解带儿脱衣裳。

Чиди кузы щинбужян ё。
提的裤子行不见腰。

Зуйни чы манту, щинни бу жи фур。
嘴呢吃馒头, 心呢不记数儿。

Зуй сы хо жынди,
嘴是好忍的,

Шыту сы нан кынди。

石头是难啃的。

Чыгуанди зуй, погуанди туй。

吃惯的嘴,跑惯的腿。

Чыли шыди, на ганди。

吃哩湿的,拿干的。

Ю сыр, мэ ганди, шяндан ти шыгур。

有事儿,没干的,闲淡踢石头儿。

Булын дажан, тушон тон хан。

不冷打颤,头上淌汗。

Жинжүэ лянпян, шыншон чухан。

精脚连片,身上出汗。

Зын зын зын, вын вын вын,

噌噌噌,嗡嗡嗡,

Вынжян щехун че да чун。

闻见血红起大群。

Люгу цонйин янсий жүн,

绿头苍蝇颜色俊,

Хубый сынзэ мофон кын。

后辈生在茅房坑。

Хади да ходи, биди да боди。

瞎的打好的,秕的打饱的。

Мади гузы, жонгуйди лян。

马的沟子,掌柜的脸。

Сы хуа бусы хуа, тиче лёбуха。

是话不是花,提起撂不下。

Шинэ бупа сан го, лү жё。

喜爱不怕山高,路迢^①。

Зуйни бу фэ щинниди хуа。

嘴呢不说心呢的话。

Ё жүэ бу ган ги шу。

要脚不敢给手。

Нади щеку пын жынни。

拿的血口喷人呢。

① 路迢:迢 diào,远。路迢,即路远。我国西北方言。

Бу жё митон чи пи。
不叫米汤起皮。

Чэхуди нян эржон йуан。
车后的眼二丈远。

Жын шонмор на лонту ганни。
人上卯儿拿榔头赶呢。

Хули хўдў суан бан ню жу。
糊里糊涂蒜拌牛肉。

Чы ю го чили ба жилёнганзы тонли。
吃油糕去哩把脊梁杆子烫哩。

Чьбушонли жё ни душонни。
吃不上哩叫你兜上呢。

Зэ зьй лўршон дьн жынни。
在贼路儿上等人呢。

Зьй жынди дан шу。
贼人的胆虚。

Лин жынсы мын жынди нў。
邻人是门人的奴。

Шин хын шэ бын。
心狠舌笨。

Йитянди кўчў йитянди нын。
一天的苦处一天的能。

Чяли туди цонийн хў пынни。
掐哩头的苍蝇胡碰呢。

Сангэ чянди хуажё, мәлигэ цуан。
三个钱的花椒,买哩个窜^①。

Жинтуй лённан。
进退两难。

Нади магар да лонни。
拿的麻杆儿打狼呢。

Фынбий чён хуа фын хуон。
粉白墙画凤凰,

① 窜:有味,香。我国西北方言。

Йихуа хуалигэ фын фынхуон。
一画画哩个粉凤凰。

Фын бый чёншон хуа модан,
粉白墙上画牡丹,
Канчи йүний, жэчи нан。
看去容易,折去难。

Чүли мын шыли йигэ жи пи бу пикү,
出哩门拾哩一个鸡皮补皮裤,
Пикү бу жё жипи бу,
皮裤不叫鸡皮补,
Жипи дан ё бу пикү。
鸡皮但要补皮裤。

Пин дишон да жан жүэни。
平地上打展脚呢。

Ни ба жонзэ вондэ,
你把帐债忘掉,
Педо нофэзы быйхуни。
撇到脑勺子背后呢。

Мылыр зушён йи дуй гү,
门楞儿就像一堆土,

Бу эр, ву нү ю дуэ гү,
无儿,无女有多孤,
Мынлыр зушён йи дуй жуан,
门楞儿就像一堆砖,
Ю эр, ю нү ду йибан。
有儿,有女都一般。
Мынлыр зушён мифыр вэ,
门楞儿就像蜜蜂儿窝,
Сьгэ эр дади вумян гуэ。
四个儿搭的五面锅。

Манла нянжин щя күшин,
满拉念经下苦心,
Йүэ нян йүэ шын。
越念越深。
Салан фижэ бу тан щин,
撒懒睡觉不贪心,
йүэ лё йүэ сын。
越撻越生。

Йиду мый мәли эрду мян,
一斗麦磨哩二斗面,
Ла хуэй жяли хү пансуан:
拿回家里胡盘算:

Ло ее, да жётуан,
 老爷爷,打搅团,
 Ло нэнэ, жү мянпян,
 老奶奶,揪面片,
 Жонху шон мын тй модан。
 帐户上门踢毛蛋。
 Йигэ жон, шы бу хуан,
 一个帐,是不还,
 Шыгэ жон, зун бу хуан。
 十个帐,总不还。
 Вэ ё хуан, саншон хуонхуа жончын чуан,
 若要还,山上黄花长成船,
 Пе до хуэли лючян нян。
 撤到河里六千年。
 Чуан лан жинзы да ван лян,
 船烂钉子打弯镰,
 Гэ цылин, за лубян,
 割刺林,扎路边,
 Зэ жан ёнмо ган чинжан,
 再沾羊毛擀青毡,
 Чин жан мәли хуан бын чян。
 青毡卖了还本钱。
 Хуонгү нённён тян бярни зу,
 皇姑娘娘天边儿呢走,

Шу нашонгэ жинзар хуалё тян хуэ。
 手拿上个金簪儿画了天河。

Ханцин жү суй жэ пэ гон,
 韩信九岁跌破缸,
 Чиннян цэжы хэ бавон。
 青年才智害霸王。
 Ли би бавон вужён сон,
 力逼霸王乌江丧,
 Цэзы ханцинди шонянлон。
 才知韩信的少年郎。

Жүгәлён нын чя, нын суан,
 诸葛亮能掐,能算,
 Бу же сымади хунфу жэ тян。
 不迭司马的洪福遮天。

Люби күди са жырни。
 刘备哭的杀人呢。

Чыди цоцоди фан,
 吃的曹操的饭,
 Ги лоби гансыни。
 给刘备干事呢。

Сан йүәли лә санйүә сан,
三月里来三月三,
Сан жын жебә зә тойуан。
三人结拜在桃园。
Люби нян жон ба гә зан,
刘备年长把哥站,
Гуанйү ви әр, жон ви сан。
关羽为二,张为三。

Сан жын же йи зә то йуан,
三人结义在桃园,
То йуан жейили жищүн сан。
桃园结义哩弟兄三。
Санжан либуди ху лон гуан。
三战李布的虎狼关。
Лю би нянжон ба ви жан,
刘备年长把位占,
Гуангун ви әр, жон ви сан。
关公为二,张为三。

Гуан ләе боди әрхуон со,
关老爷保的二皇嫂,
чү вугуан зан ләо жән,
出五关斩六将,

Гү чын хо бян зан цәән。
古城壕边斩蔡阳。

Мин күди вонбочуан,
命苦的王宝钏,
Чүли ё мыр шыли бонгәр чян。
出哩窑门儿拾哩帮个儿^① 钱。
Чян щё вәлә, вә щё чян,
钱笑我来,我笑钱,
Чян щё вәди луәчүр зын бан пян,
钱笑我的罗裙儿袒半片,
Вә щё чянлә бонгәр чян。
我笑钱来帮个儿钱。

Чилон ба ху ёнжяди жән,
七狼八虎杨家的将,
Йигә гын би йигә чән。
一个更比一个强。
Далон йишир ё зофан,
二郎一心儿要造反,
Әрлон йима кунжәнән。
二郎一马空叫难。

① 帮个儿:半个,我国西北方言。

Санлон чиди да лып жан,

三郎气的打冷颤，

Сьлон зуәха фан бый нян。

四郎坐下翻白眼。

Вуло куйдо щентәр ба фу гуан。

五郎跪到香坛儿把佛观。

Люлон шон ма жу чиган，

六郎上马搦旗杆，

Чилон, баху шон ма ла гунжян。

七郎,把后上马拉弓箭。

Зыпхади жәнсан сунжя зуә,

挣下的江山宋家坐，

Жонжон шәди ёнжяди жән。

仗仗折的杨家的将。

Вуэрлон бәли йигә хучуан жын,

武二郎摆哩一个猴圈阵，

Ги сунәриён гили йигә лихи вә бу мин。

给孙二娘给哩一个里黑外不明。

后 记

本书是依照中亚哈萨克斯坦回族诗人黑牙·兰阿洪诺夫 1998 年出版的《回族民人的口歌儿带口溜儿》一书(东干文版)进行汉译编辑而成的。

翻译原著时,译者将书中东干文和汉文——对照,汉文尽量使用我国西北方言字。没有方言字可写的,使用同音近音字代替。有些不好理解的词语或借入的外来词,随文加以注释。为了既保持书中东干语文的原貌,又不失科学性,凡属中亚回族群众中流传所造成的讹误(本书前言部分已有举证),不加更动;但对原书内由于排录所造成的东干字母的错误,本书重排时进行了改正。

正像原著前言所述,这本书是“拿甘肃带陕西话收的写下的”,所以书中有时会出现同一个词语发生不同写法的情况。如“河”在东干文里有时写作“хә”,有时写作“хуә”。“хә”是甘肃话读音,“хуә”是陕西话读音。又如“说”在东干文里有时写作“фә”,有时写作“шә”。“фә”是甘肃话读音,“шә”是陕西话读音。这些不同的写法,不是原著或翻译的错误,它是中亚东干语口语的分歧所造成的。这些不同的写法也正好反映了东干语中的口音差别和异读情

况。东干语中字音的异读比较多,以后另文探讨。原著虽说用的是甘肃话和陕西话收着写出来的,但读后会发现它还是以甘肃话为主的,因为甘肃话是东干语的标准语。不过里面也掺杂了一些陕西话,如“Нын ю йибый щуан зэди, бу нын ё йичян ла жон луйзэди”(宁有一百现在的,不能要一千拉帐累债的),这句话基本是甘肃话口音,甘肃人把“宁”读作“нын”,把“现在”说作“щуанзэ”。又如“ю ё гундо, да йигэ жяндю”(有要公道,打一个颠倒),这句话基本是陕西话口音,陕西人把“颠倒”读作“жяндю”。再如“Дун гон жэту (эрту), ши гон йү”(东虹热头(儿头),西虹雨)。这句口歌儿里的“热头”是甘肃话口语,用括号加注的“儿头”是陕西话口语。一句话里同时记了甘肃、陕西两种话读音。

本书编译时,在全部汉译的基础上,斟酌取舍,将正文分为12类进行编排,撰写了前言、后记,全书名之以《中亚回族的口歌和口溜儿》付梓出版。由于编译的是跨境汉语方言,加上译者水平有限,书中疏漏和错误之处在所难免,殷切期望同仁学者和读者批评指正。

西北第二民族学院中文系 林涛

2004年8月6日

中亚东干语丛书

- 《中亚东干语研究》 (已出)
《中亚回族诗歌小说选译》 (已出)
《中亚回族的口歌和口溜儿》 (已出)
《东干文、汉文、俄文简明词典》 (待出)

译者联系电话: (0951) 2067381, 5012631
邮编: 750001 地址: 银川市前进街 182 号

林涛，西北第二民族学院教授，宁夏语言学会顾问。1941年生于宁夏回族自治区中卫市。1963年毕业于宁夏大学中文系。从教40余年。在高等院校工作期间主要从事教学、科研和

管理。曾任系主任、教务处长等职务。获宁夏回族自治区优秀教师称号。科研方面致力于宁夏方言和中亚东干语研究。主要著作有《银川方言志》(合著)、《中卫方言志》、《中亚东干语研究》等，译著有《中亚回族诗歌小说选译》、《中亚回族的口歌和口溜儿》等。1998年获国务院颁发的“为社会科学事业做出突出贡献”的荣誉证书和国家政府特殊津贴。其成果和业绩收入《中国专家人名辞典》、《中国语言学家名大辞典》、《中华优秀人物大典》、《二十一世纪人才库》、《全国优秀人文科学专家学者名典》等大型工具书。

编译者在吉尔吉斯斯坦伊塞克湖上留影